

V Ljubljani, v decembru 1917.

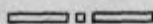
POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XXXVIII.

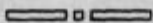
Štev. 5. in 6.

Urejuje M. J. Nerat v Mariboru.

V s e b i n a :

1. *Pavel Fleré*: **O bodoči vzgoji.** (Dalje in konec) 153
2. *J. Baukart*: Nekaj o zgodovinskem pouku 162
3. *Ladislav Poberin*: **Kako se je godilo slovenščini pred 70 leti?** 164
4. *Drago Hudé*: **Šolstvo v Srbiji.** (Konec) 171
5. **Iz šolskega dela**: Analiza šolskih spisovnic. (Konec) — Matematično zemljepisje. (Dalje). 180
6. **Slovstvo**: Ocene. — Književne novosti — Časopisni vpogled 137—146
7. **Razgled**: Kultura. — Šolstvo — (190) To in ono (192).

Last in založba

Zaveze avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

Redakcija tega zvezka se je zaključila 15. okt 1917.

Agitirajte, pridobivajte novih naročnikov za naše liste, ki so :

Učiteljski Tovariš, Popotnik, Zvonček.

Iznova pozivamo vsa okrajna učiteljska društva, naj store svojo dolžnost v polnem obsegu! Vsi na delo!

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 6 K, pol leta 3 K, četrta leta 1 K 50 v. Posamezni zvezki stanejo 50 v.

☛ Za časa vojne izhaja Popotnik vsak drugi mesec. ☚

Naročnino in reklamacije sprejema Zavezin* blagajnik Fr. Luznar v Kranju. — Rokopise je pošiljati ravnatelju M. J. Neratu v Maribor, Kaiserfeldgasse šte. 21/II.

☛ Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar. ☚

PAVEL FLERE:

O BODOČI VZGOJI.

(Dalje in konec.)

Kot zadnji podajamo še en načrt šolske in vzgojne reforme, ki ga pisatelj*) — dr. Al. Fischer, vseučil. prof. v Münchnu — sam imenuje »skupni pregled o nalogah in delovno torišče šolske reforme v velikem slogu«. V njem sicer ne navaja gotovega reformskega načrta, marveč podaja le celokupno ogrodje, na podlagi katerega naj se reforma začne; šolske reforme ne omejuje le na ozki pojem šolstva samega, v spisu obravnava izboljšanje vsega narodnega šolstva in vzgojstva. Objavljamo pa ta spis tem rajši, ker sam po sebi nekaako zaključuje in analizira vsa naša dosedanja poročanja pod gorenjim naslovom. —

Pri izboljšanju narodne vzgoje je prvi in temeljni problem za gotovitev v nasledstva. Najprej morajo biti otroci tukaj in ostati morajo pri čvrstem življenju, da so lahko predlogi za njihovo vzgojo uspešni. To vprašanje samo pa splošno presega delokrog vzgojstva, dasi ina vsekakor tudi svojo vzgojno stran. Določiti se pravzaprav tudi ne dá, katero razmnoževanje je normalno, in to vprašanje morajo prepuščati vzgojitelji socialnim politikom, kajti njim samim še vedno preostaja v tem oziru en reformski problem. To je namreč vprašanje, kako naj prevzame volja za potomstvo, psihično zavzetje, uspešen boj proti nalezljivi želji po omejitvi potomstva. Kajti gotovo je: če je padajoče razmnoževanje človeštva abnormo, so vsi naštevani ekonomični in socialni vzroki le navidezni, ne pa vzroki prikaza. Pravi vzroki so lahko le biološki (oslabela zmožnost moža, spočetna nesprejemljivost žene), ki imajo svoj izvir iz napačnosti družabne uredbe, ali pa so psihološki.

*) Dr. A. Fischer: Der innere Zusammenhang und die soziologischen Hintergründe der modernen Reformtendenzen auf pädagogischem Gebiet« v »Neue Bahnen« I. 1917. — Obširni članek navajam deloma po izviriku, deloma v izvlečku; pripominjam pa, da rabim na mestih, kjer stoji v izvirniku »die Deutschen«, »Deutschland« itd., izraze »narod«, »narodni« itd., ker sem prikrojil spis odgovarjaje domačemu mišljenju, ne da bi posegal pri tem v pravice individualnosti spisa samega.

Ta prva naloga narodne vzgoje se izvršuje uspešno z varstvom dojenčkov, s pospeševanjem oskrbi za male otroke, v vzgojnih namerah za gospodinje in matere, z dviganjem zdravstva z napravami šolskega zdravništva in dobrotvornih šolskih zavodov za ubožnejše učence. Vse to, navidez med seboj tuje reformne zahteve imajo smisel; da skrbe za narodov obstoj, da ohranijo fizične temelje našega narodnega obstanka, voljo za otroka in otroke. Tako pa postane tudi jasno, da tiči za posameznimi vzgojnimi zahtevami splošno socialno stanje, smotrenost v ljudskem gibanju.

Načelnemu vprašanju o zagotovitvi potomstva se pridruži takoj drugo, že manj socialnopolitično in bolj vzgojno vprašanje o z a g o t o v i t v i z d r a v j a i n d e l a z m o ž n o s t i r a s t o č e g a r o d ū. Veliko število otrok, ki je sicer predpogoj vsega narodnega življenja, samo še ne zadočuje; treba je, da so otroci in mladina sploh zdravi, da zdravi ostanejo ter imajo in ohranijo telesne pogoje za življenje, delazmožno v najvišjem smislu. Kar se stori vzgojnem oziru pri boju proti življenjski slaboči, zlasti mestnih otrok, proti zdravstvenemu zanemarjenju dece po deželi in ubožnih staršev, proti zdravstveni škodi, povzročeni z učnim ustrojem, spada tudi v okvir narodne politike. Na tem torišču srečavamo nebroj predlogov, starih in novih, površnih in premišljenih. Gotovo je dala vojna vsem šolskohigieničnim odredbam, mislim šolskih zdravnikov in šolskih strežnic nov poudarek ter stoje za prihodnji čas v ospredju, a sem spadajo tudi uredba poučevalnega in učnega ustroja po navodilih delovne higiene, razširjenje in višja cenitev uredb za telesno vzgojo, vojaška vzgoja mladine v katerikoli obliki.

Mnogoštevilno, po vzgojnih naredbah v svojem zdravju obvarovano in v telesnem razvoju pospeševano potomstvo bo edino zmožno, da zadošča tretji vzgojni nalogi, z v i š a n j u d u š e v n e i z o b r a z b e. Tej zahtevi pa ne odgovarja gola pomnožitev učnih strok (zlasti se zahtevajo: rokotvorno delo, gospodinjski pouk, pouk o tujezemstvu, svetovno gospodarstvo), niti izpremenjeni snovni izbor (pomnoženo domovinoznanstvo, povdarjanje le nove zgodovine i. dr.), niti izboljšanje poučevanja samega. Iz vsega izhaja potreba pomnožitve in raznolikosti šolskih tipov (kot take navaja F.: rokodelske srednje šole, strokovne nadaljevalne šole za oba spola, socialne ženske šole, poleg višjih realk in humanističnih gimnazijev nove višje šole, tako za uporabno kulturno delo, torej za tehniko, za umetniško obrt in za umetnost, nove visoke šole in tujezemske visoke zavode), obenem pa potreba boljše medsebojne zveze teh šolskih vrst in lažjega gibanja vstopnih in izstopnih razmer med njimi.

V okvir teh nalog sega kot najuspešnejša in smer najbolj določujoča zahteva o postopu nadarjenih, stanovskega prikrojenja izobraževanja zrelejše mladine, znanstvenega proučevanja stanovskih gibanj. O teh raznih

načelih je danes mnenje bolj složno kakor o njihovih izvajanjih za organizacijo šolstva. Kolikor dalje pa trajajo razgovori, kolikor temeljitejše se izražajo skupine stanov in interesentov, kolikor bolj se spoznavajo ti med seboj, toliko prej smemo pričakovati zedinjenja v šolskih in vzgojnih zahtevah. Pozabljati pa pri tem ne smemo, da morajo predlogi drugega in tretjega kroga problemov priznavati vzgojni misli pravico, da se smatra za orožje v boju naroda za svoj obstanek in za svojo bodočnost.

Tretja vzgojna naloga v posameznih slučajih je po F.-ju:

Začenja se že pri otroškem vrtcu. Sedanji so nejasna mešanica dvojnih načel: po prvem so otroški vrteci socialne blagotvorne naprave za ubožne sloje ter prevzemajo skrb za otroke materam, ki morajo skrbeti za vsakdanji kruh (oskrbovališča), po drugem so vzgojevališča, namenjena vsem otrokom brez razlike, da pripomorejo že skraja do socialnih privad in tako obogate in osrečijo otroška leta. Zlasti javni otroški vrteci trpe pod to nejasnostjo. Razentega se je prikazala še nova nevarnost s tem, da so otroški vrteci nekake pripravnice za ljudsko šolo. Izboljšajo se te naprave lahko le tako, če se strogo odloči njihov socialni namen z oskrbjo in nadzorstvom od pedagoških smotrov, ter se uredi izobrazba, stališče in plača otroških vrtnic in doseže tako smoter otroških vrtcev kot vzgojevališč.

Za ljudsko šolo je poglavitno vprašanje, kedaj naj se njeno delo sklene in kako se priklopi višjim izobraževališčem. Ti momenti njene organizacije so glavne točke v borbi za takozvano enotno šolo. Vojna je tudi na novo odkrila nujnost nadaljevalnih šol. Pri tem gre največ za to, da se uvede, kjer še to ni, kot dolžnostna šola ter se proizvede, urejena potrebam naroda, kot poljedelska, obrtna, trgovska in (za deklice) gospodinjiska nadaljevalna šola. Pouk na njih naj traja do dovršenega 18. leta.

Z bodočnostjo nadaljevalnih in strokovnih šol je v tesni zvezi problem gotovih novih višjih šol, takozvanih rokodelskih srednjih šol in tehničnih srednjih šol, ker se nujno zahteva višja izobrazba za delovodje, stavbene in druge rokodelske mojstre.

Pri višjih šolah sedanje mere (tu misli F. šole, ki jih zaznamujemo pri nas s »srednjo šolo«, torej: gimnazij, realko i. dr.) se suče boj zlasti zaradi vprašanje pridržanja, ozir. odprave humanističnih predmetov. F. priznava njihovo nepraktičnost v sedanji dobi, kakor tudi to, da humanistične šole niso več edine nositeljice izobrazbe, vendar pravi, da bi se ne smelo glasiti vprašanje: katere obstoječe šole naj se odpravijo? pač pa: za katere kulturne in izobraževalne potrebe so poleg obstoječih nujne, ali vsaj zahteve vredne nove višje šole? Kajti — pravi — kadar sedanje sploh ne bodo več odgovarjale izobraževalnim potrebam in kulturnim željam, propadejo same po sebi, izgube privlačno silo za

množico izobrazbo išočih ter se same po sebi omeje. Tega procesa pa da ni treba pospeševati s postavnimi naredbami, niti ga preprečevati z umetnimi namišljenimi prednostmi. Za vse široke sloje, ki so višje izobrazbe željni in potrebni, a se ne pripravljajo na vseučiliški studij, je najboljši pot do izobrazbe na podlagi narodne kulture. V kolikor pa hoče višja pripravljati za vseučilišče, ji je treba pustiti in ustvariti večjo mnogovrstnost, kajti tudi predpogoji akademične izobrazbe se menjavajo od dné do dné (na pr. inženier danes in v začetku mehanske industrije i. dr.) Zato so potrebne višje šole, ki pripravljajo na akademiški studij, na znanstveno strokovno izobrazbo, in take, ki nudijo višjo, res splošno, a v sebi zaključeno izobrazbo, kar zahteva različne vrste in tipe višjih šol.

Pri visoki šoli je vojna na novo povzročila razmišljanje o notranjem nasprotstvu, ki obstoja med prvotno idejo proste »universitas litterarum« in med zavodom, iz praktičnih ozirov neobhodno potrebnim, ki služi izobrazbi državnih uradnikov in zastopnikov prostih stanov. Pokazala je tudi dostikrat malo osebno vez med docenti in dijaki kot nepotrebno. Zlasti akademična mladina, ki stoji danes na bojišču, se povrne domov brez vsakega respekta za gole stališčne značaje in naslove (»za kar smo ji lahko le hvaležni« — pravi Fischer) ter bo zahtevala čistih osebnih vezi in bo zanje sprejemljiva. Za posamezne stroke vseučiliškega studija se tudi rada priznava preuredba in njena potreba, zlasti za znanstveno sodelovanje z inozemstvom, za izobrazbo naših učiteljev na višjih šolah, ki so se vzgajali dozdej predvsem za znanstvenike, ki so imeli več zveze z znanstvom kakor s praktično nalogo mladinske vzgoje.

Glede preustroja šol so v zadnjem času glasno izrazili svoje želje razni stanovi, ljudskošolski učitelji, narodni gospodarji, rokodelci, zdravniki, juristi, tehniki, inženirji, trgovci. Četudi niso njihove zahteve (po preustroju šolstva samega in v didaktičnem oziru, po višji izobrazbi itd.) vedno nove, so vendar povdarjane tako n u j n o, da jih merodajni činitelji ne morejo prezreti.

Peleg zahtev po zunanji in notranji preuredbi šolstva nastopa vedno zopet četrta glavna zahteva: poglobitev n r a v n e v z g o j e, v z g o j e z n a č a j a — kakor pravijo. Pri tem delu vzgoje pripada glavni del družini, za kar zopet je nujno pospeševanje domače vzgoje z vsemi možnimi sredstvi. Socialna politika zahteva to od merodajnih činiteljev, in kar se je že dozdej zgodilo na torišču oskrbi naroda in nižjih slojev, dokazuje, da se ti zavedajo te naloge. Tudi zahteva enotne šole obsega socialno stran kot pospeševateljico n r a v n e v z g o j e. Tu je iz istega vzroka zahteva nadaljnje šolske obveznosti od 14.—18. leta; seveda pa mora imeti ta vzgoja šoli odraslih drugačno obliko kakor onih, ki obiskujejo redno ljudsko šolo. Postavno m l a d i n s k o v a r s t v o zasleduje iste smotre. Mladostni morajo biti obvarovani ne le pred gospodarskim

izrabljanjem, tudi drugod je treba odraslim onemogočiti, da ovirajo njihovo vzgojo: nagnenje k zapravljenosti, k uživanju je treba omejiti tudi tam, kjer odgovorni odrasli to trpe, opojnih pijač in kadil, duševne plaže, orožja in drugih takih stvari, ki so zlasti priljubljene pri mladostnikih, naj ne dobivajo ti tako lahko v roke, kakor dozdaj. To vse določa postavna mladinska oskrb, a to njeno delovanje je le negativno. Pridružiti se mu mora še pozitivno, ki obstoja v preskrbljevanju mladino z dobro duševno hrano v dnevnikih, knjigah, gledališčih; skrbeti mora za telesno gojitev in naravni užitek, pospeševati stanovske interese s stanovsko izobrazbo in nadaljno izobrazbo, s pravim tovarištvom in družbo. Vsa mladinska oskrb mora jače stopiti v javnost, se mora krepiti in razširjati s svojim vplivom. Seveda velja vse o poglobitvi pravne vzgoje tudi za šolo; kot sredstva se priporočajo ista, kakor jih je priporočala delovna šola že pred vojno. —

Tak je Fischerjev načrt, analiza vzrokov reforme pa pravi:

Pedagoško reformsko gibanje v svoji raznoternosti je videti ustvarjeno od raznih sil, kot celota produkt brez notranje enote, porojen iz slučaja. Temu videzu pa nasprotuje dejstvo, da je gibanje mednarodno, t. j. da se vzlic različnosti lokalnih razmer in zgodovinskih preteklosti širi pravitako po Angleškem in Francoskem kakor pri nas: da vsepovsod vstajajo in se ohranjajo tendence, kličeče po enotnosti, da ne izginejajo po kratkem času kakor slučajnostne modne smeri, marveč rastejo krepko ter združujejo ljudi, ki jim služijo, v močni organizaciji. Notranja zveza modernih tendenc v pedagogiki so posledica izpremembe narodne strukture in kulturnih temeljev.

Iz sami sebi zadostujočih agrarnih dežel in držav so nastale in nastajajo industrijske, obrtna središča se širijo in rastejo, ljudska naselba je vedno gostejša. S to gostoto pa se rod sam odmika od prostejše narave in od preprostega življenja sploh. V začetku 19. stoletja je dobival otrok zanj potrebne izobrazbo drugače lahko s posredovanjem doma in najčešče celo po stanovskem delu staršev doma, kakor je mogoče to danes. Videl in posnemal je obrti, ki so mu bile povsod odprte na razpolago. Danes se je odtujil naš mestni otrok naravi tako, da ne pozna iz nje najnavadnejše stvari: najnavadnejših rastlin in živali; vse to mu mora podati šele pouk. In to dejstvo je bilo odločilno za klic po pouku v naravi, po prireditvi šolskih vrtov, akvarijev in terarijev, po ustanovitvi vzgojnih kolonij po deželi, po potovanjih in izletih. Higienična stran takih naprav je podrejena temu višjemu smotru: predvsem se hoče ustanoviti nadomestilo za ono, česar mestnemu otroku ne more nuditi domače dvorišče in mestna ulica. Iz istih vzrokov pa so potrebna za mestnega otroka danes drugačna učila, drugačne šolske naprave, celo drugačni princip razredne izobrazbe, metodike v poučevanju, drugačna izobrazba učne osebe,

Do istega zaključka vodi tudi, če se ne oziramo na duševno obubožanje vsled izgube prirodne bližine, marveč na raznotero bogastvo vtisov velikega mesta. Življenje na ulici, izložbe, kolodvori, skladišča, tvornice, razsvetljava, življenje, polno užitkov, pri odraslih, gledališča, kino — vse to je v svoji pestrosti in svoji težki umljivosti danes otroku nadomestilo za izgubljeno presto naravo. A vse to je polno strupa, ki ga mora vzgoja šele uničiti, preden začne s pozitivnim delom. S prepovedmi samimi to ne gre, kajti tudi mestni rod hoče svojih doživljanjev in velikomestna vzgoja mora zadostiti tej želji. To je temeljna misel v boju proti plaži in umazanosti v izložbah, časništvu, slovstvu, kino, gledališču in razveseljevaliških. Mestna nazorila so druga ko ona na deželi, nevarnejša, kompliciranejša, a vendar ne docela tuja otroškemu naziranju. Zaklad predstav mestnega otroka je le bistveno drugačen kot onih na deželi. S tem pa so dane tudi drugačne vezi za pouk in vzgojo; tudi krog dolžnosti, smotri, katerim se morajo prilagoditi, so drugačni, deloma abstraktnější, in morajo vsekakor tudi določati življenje v šoli.

Vpliv na vzgojstvo inra tudi prememba temeljev narodnega gospodarstva in njegove posledice se stekajo v iste zahteve kakor prememba bivališča. Industrializacija naroda stavi vedno in povsod večje zahteve na posrednika in tudi na njegovo izobrazbo. Pred 100 leti se je ljudska šola lahko zadovoljevala s tem, da je podajala najnavadnejše znanje iz prirode in zgodovine, temelje v čitanju, pisanju, računanju, govorjenju in temeljit verskonravni pouk. S tem je bil narod usposobljen, da se je sam lahko udeleževal višje izobrazbe, in za stanovsko izobrazbo je skrbela druga sila, kakor šola; bila je tu delavnica in ozki krog dcnačimov. Za obstoj širših plasti drugačna izobrazba ni bila potrebna. Danes je, kakor znano, vzgojno in izobraževalno stališče docela drugačno. Razmere zahtevajo posebno višjo strokovno izobrazbo rokodelca in ta dejstva so rodila zahteve po umetniški vzgoji. Gibanje delovne šole, smotrenost v izpremembi nadaljevalnega šolstva, obrtnega in kmetijskega, kažejo ista razmišljanja v svojih načelih. Zato moramo izpremeniti svoje naziranje o »izobraževalnem minimumu« in ravno ideja ljudske in nadaljevalne šole, vzgoje širokih plasti, mora dobiti drug temelj z videka demokratičnih načel. Naloga vzgoje, zlasti one za višje starostne stopnje, mora biti drugačna; najti je treba način izobrazbe, ki bo najbolje usposobljala maso naroda, ki sta ji ljudska in nadaljevalna šola edini izobraževališči, za novo delovno razdelitev, z današnjo in za tisto, ki se iz te razvije še v bodočnosti. Tu se nam zopet pokaže bistvena zveza med zahtevami vzgoje na podlagi stanu, nujnosti pomnožitve učnih predmetov, podaljšanja šolske dolžnosti, zveze obrtne vzgoje in šolskega pouka, diferenciranja učiteljskega stanu, izobrazbe strokovnega učitelja in onega za nadaljevalne šole, in vsa ta zveza nam je lahko umljiva. S tega stališča izpremembe

stanov naroda pritrjujemo tudi zahtevi po pomnožitvi prirodoznanskih strok, ročnega dela, tehnik, zlasti risanja; odpira se nam nov smisel delovne šole, orientiran po narodnogospodarskem pojmu dela.

Predpogoj vzgojne reforme je končno in tudi najbolj premembna narodove strukture. Pri tem ko je bil v prejšnjih časih prevladujoč organski tip družbe (t. j. družina), se je razvil v 19. stoletju vedno mogočnejše v racionalni tip, t. j. samovoljna zveza ljudi z istimi interesi in s skupnimi smotri (društva, stanovske organizacije i. dr.). Nujno potrebna je iz socialnih ozirov odprava slabih vzgojnih vplivov organskega tipa, katero dejstvo ima svojo pedagoško zaslombo v snovanju zavodov za dojenčke, otroških vrtcev, oskrbovališč, sirotišnic, v večjem zanimanju javnosti za mladinsko oskrb, za omejitvev, ozir. zboljšanje mladinske kriminalitete.

Racionalni tip prejšnjih dob (celni, zadruga) je bil tudi organskega značaja, tudi če so bile družbe osnovane v dosego smotrov gospodarskega življenja ali za reprezentacijo. Bile so ožje, kakor te sedanje dobe, prežete liberalizma in individualizma, ter so nudile človeku več opore. Danes so se te razmere bistveno izpremenile razen tam, kjer je še ostala tradicija v osamelosti in v vaški naselbini. Vajenec že prav dobro pozna svoje pravice napram svojemu mojstru in ljubosumno pazi, da mu jih ta ne krati in ne omejuje. Zaveze (zadruga) so postale gole smotrenske asociacije (družbe), navadno še z izrazitim bojnim stališčem proti konkurenčni interesni zvezi. To je tudi umljivo. Stanovske organizacije so se razširile tako, da v posameznih ne pozna več ud vsakega uda, ker mu je tudi nepotrebno, kajti interesenti se niso združili zaradi skupnega razveseljevanja, marveč zaradi skupnih stanovskih interesov.

Pedagoške posledice tega dejstva so zahteve in namere glede ureditve in preobrazbenja nadaljevalne šole, mladinskih organizacij, spolna in državljanska vzgoja. In ravno temeljni problem vseh reformskih tendenc: vzgoja značaja, je lahko umljivo tukaj v svoji nujnosti in sociološkem vkořeninjenju. Ravno vzgojo značaja sta imela v prejšnjih časih lahko v roki oba družabna tipa, poleg organskega tudi racionalni s svojim ozkim okvirom, a ravno zadnjemu se ta vrsta vzgoje vedno bolj in bolj izmiška.

Prehajamo na tem mestu lahko, kako so nastopali v raznih dobah različni izpremembeni momenti družbine strukture v narodu (v narodnopolit., narodnogosp., jezikovnem, čustvenem, narodnokult. oziru) ter opozarjamo te na pedagoške posledice teh izprememb. Najnujnejša se zdi ureditev narodne enotne šole s specializiranjem izobraževalnih smeri in šol, da se premosti prepad v izobraženosti višjih in širših slojev. Nikakor ni slučaj, da se ravno pod vplivom vojne ne razpravlja noben pedagoški problem tako globoko in tako strastno kakor vprašanje enotne šole. Vojna šele nam je dala popolno samospoznanje in zavest našega stališča, ne le sredi drugih narodov, marveč tudi v narodu samem. Njen vpliv je utrdil razne

vzgojne in šolske zahteve izza predvojnega časa, obenem pa je združil zlasti zdaj spoznane in povdarjane v sintezi enotne vzgojne reforme ter pokazal, da mora imeti naša vzgoja v svojem končnem vzgojnem smotru pred očmi našo notranjo enoto.

o o o

V svojih dveletnih poročilih o reformskih zahtevah sem poizkusil z golimi poročili in kritično pokazati misli, ki so se glede šolstva in vzgoje izcimili iz potreb, spoznanih v vojni, in one, ki so bile prenešene v to dobo in v njej posebno povdarjane. Vsega nisem mogel razpravljati v okviru tega poročanja samega; za to so služili posebni informativni članki v zadnjih dveh letnikih »Popotnika« (Iztrgani listi o novodobni šoli«, »Socialna vzgoja«, »O umetniški vzgoji«), kjer sem obravnaval dotično idejo in njen razvoj. A tudi na ta način nisem mogel povedati vsega, kar bi bilo treba izreči, ko se je govorilo o vseh teh smereh pri nas pravzaprav prvič. Zato mislim, da ne bo odveč, če priklopim svojemu poročanju, ki sem ga nazval »O bodoči vzgoji«, še kratek pregled vseh glavnih reformskih smeri in njihovega razvoja v Nemcih. Omejevaty se moram le na ta narod, kajti o ostalih, kjer pa so zastopana in razvijana ista mnenja tudi med vojno (kolikor se da spoznati iz raznih kratkihotic, ki prihajajo do nas) in gotovo še poglobljena (sodeč po njihovem stanju pred vojno, na pr. umetniška vzgoja na Angleškem, nacionalna na Francoskem, državna in etična v Ameriki itd.)

V splošnem se da sta izslediti pri reformskih zahtevah glede šolstva in vzgoje naslednja poglavitna tipa: nekateri zahtevajo preureditev stvarnimi pripomočki, drugi z osebnimi činitelji. Prvi streme po izboljšanju šolske stavbe, naprav za zračenje in kurjavo, šolskih sob, njihove opreme s slikami, po preureditvi učnih knjig, ki naj odgovarjajo modernemu duhu, učil, učnih pripomočkov in šolskih zbirk. Drugi se opirajo na natančno poznanje otroka v anatomiškem, fiziološkem, patološkem in socialnem oziru, na tip povprečnega razvoja in na činitelje, ki vplivajo nanj v pozitivnem ali negativnem smislu; pri teh je zlasti otrok predmet raziskavanj. Na podlagi obeh gorenjih tipov se snujejo (v večji ali manjši slogi in medsebojni odvisnosti obeh) nadaljne zahteve.

Izmed teh je treba označiti predvsem dotične, ki kolikortoliko jemljejo v poštev celote reforme vsega šolstva in vzgoje. Tu imamo zlasti sledeča zaznamovanja: umetniška vzgoja, delovna šola in enotna šola; tem se pridružuje še narodna (nacionalna) šola.

Vse te struje so v bistvu eno, dasi je navidez dostikrat velika razlika v njihovih radikalnejših ali zmernejših zahtevah in zlasti v načinu, kako naj se doseže določeni smoter. Bistveno gre vsem za preureditev

učnega postopka; zlasti enotna šola pa si je postavila za smoter tudi preuredbo šolske organizacije v smislu zahtev obojnega gornjega tipa. Vsem skupna je tudi stara, a nanovo poudarjena zahteva potrebne individualnosti v pouku in vzgoji, dalje se terja poleg učiteljeve didaktike tudi otroška, ali z drugo besedo; samostojno delo učenčev. Tako samostojnost zopet zahtevajo ti popolno, odpravljajo učno knjigo, uvajajo vsestranske lastne vaje učenca samega, terjajo lastni učenčev izraz pouka pri vseh predmetih; drugi pa se zadovoljujejo s samostojnostjo, pri kateri so učenci le deloma aktivni na podlagi točno predpisanega postopka.

Vzgojno zasledujejo vse te označene struje zlasti načelo vzgoje značaja. Pot, ki naj vodi k dosegu tega smotra, je zopet različna: potem umetnosti, njenega razumevanja in blažilnega vpliva (umetniška vzgoja); potem ročnega dela (delovna šola v svojem prvotnem smislu); potem državljanske vzgoje, samovladanja, šolskih občin in tudi moralnega pouka. Če premostrano te poti natančneje, uvidimo, da je tudi v vzgojnem oziru prikrojena vsa ta reforma na didaktični postopek.

Načelna razlika je ta, da po čemer je stremela umetniška vzgoja pod zaznamovanjem »produktivnost in samodejalnost«, in kar je upala doseči z gotovimi pripomočki, izposojenimi pri življenju umetnosti in umetnikov, po tem stremi delovna šola v razširjeni obliki z načelno preustrojitvijo poučevanja in učenja na podlagi zahtev samodejalnosti in ustvarjalnega veselja. Obema strujama se prilega podpora, ki jo vsled zahteve po vzgoji od otroka (torej na ven in ne z vplivom odzunaj na otroka) zajemata iz raziskovanj in negovanj otroka, iz psiholoških smeri vzgojeslovja.

Poleg umetniške vzgoje in delovne šole moramo zaznamovati še idejo, ki temelji na premaknjenju težišča v notranjosti vsega izobraževalnega procesa. To je zlasti boj proti intelektualizmu (golo duševno delo), ki se je razpasel po šolah, in mu očitajo, da je pač skrbel za pouk, ne pa tudi za vzgojo, da je zanemarjal gojitev čustva, samozavesti, izobrazbo volje, telesno utrditev in tehnično spretnost. Sredstva v tem boju so tudi različna; poizkušalo se je preustrojiti različne učne predmete, ki se jim pripisuje vzgojno izobraževalna vrednost, na pr. verouk, domovinoznanstvo, domačo zgodovino, državo-znanstvo. A pri vseh teh preustrojih so ostale učilnice vedno le še učilnice. Drugi so zahtevali kot protiutež proti gojitvi intelekta gojitev telesa; nadalje izobraževanje socialnih vrednot v človeku in zaznamovanja »socialna pedagogika«, »državljska vzgoja«, »osebna pedagogika« spadajo v to poglavje. Sem je prištevati tudi Kerschensteinerjevo reformo vzgoje značaja in zahtevo samovladanja s svojimi pripomočki: »šolska občina« i. dr. V širšem smislu spada tudi vse to pod naslov delovne šole.

Manj važna kakor ta, je zahteva uvedbe novih učnih predmetov, ki naj premoste prepad med šolo in življenjem. Moralni pouk naj nadomešča verskega, biologija, državoznanstvo, izdelovanje v lesu in kovini so taki predlagani predmeti, ki naj stopijo na mesto starih jezikov, lepopisja in pravopisja. Prav ta reforma ima precej pristašev, a znanstveniki ji očitajo plehkost, češ da se ni znala vglobiti v resnične potrebe, da je preustvarjala na površju, mesto da bi segla v notranjost in preiskavala tam, česa je treba in kje da je treba poprijeti.

Vse te omenjene smeri zadevajo v preustrojitvi vedno le posamezne dele (tudi delovna šola le didaktični postopek, kakor je drugače obširno utemeljena); sintetično voljo pa kaže zahteva enotne šole. Ta združuje vse posamezne zahteve, a ne namerava preustroja in zboljšanja že obstoječega, marveč ustvarja načela novih tipov, ki naj organično zvezana med seboj služijo socialnim in intelektualnim potrebam dorastajočega človeka na vseh starostnih stopnjah. Tudi v tej struji so bolj in manj radikalne skupine. Poslednje se zadovoljujejo s pomnožitvijo sedanjih šolskih tipov, ki naj se specializirajo, odgovorno raznim vrstam gojencev; radikalnejši zastopniki zahtevajo smotreno popolno preureditev sloneč na načelu, da je človeški razvoj isti, sklenjen tok s prestopnimi prehodi, vsled česar bodi tudi vzgoja za vse ista. — Boj, ki se bije ravno na tem poprišču, so obširno pokazala razna mesta v mojih poročilih o »bodoči vzgoji«.

Zahtevo po narodni (nacionalni) šoli je vojni čas zlasti poglobil ter ji odločil prvenstvo napram šoli s splošnočloveškimi motivi. Težko, da bi se to dejstvo po vojni izpremenilo, ker ima narodna šola v politični zahtevi »samoodločbe narodov« dovolj močno oporo; zato se bo treba še bolj posvečati tudi zadevi narodne šole in idejo pravilno poglobljati.

Če omenimo še gibanje otroškega varstva in mladinske oskrbi, smo navedli vse pogloblitve panoge ideje šolske reforme, kakor smo jih prevzeli iz dobe pred vojno in kakor so se razrasle (zlasti zadnje dvoje vsled časovne potrebe) med vojno. Navidez nimajo mnogo skupnosti, a ta je v njihovi skupni želji, pridobiti svojemu narodu boljšo bodočnost potom pouka in vzgoje.

J. BAUKART:

NEKAJ O ZGODOVINSKEM POUKU.

Trajni uspeh vsakega pouka zavisi od tega, ali nam je mogoče, podati učencu jasno očitane in osvetljene, četudi omejene pojme ali ne. O tem odločujejo predvsem učna sredstva, ki niso pri nekaterih predmetih baš številna. Osobito z godovinski pouk jih ne pozna mnogo. Omejevati

se mora na pripovedovanje, na ponazorovanje s slikami in v manjši meri na domače čitanje. Ena glavnih nalog zgodovinskega pouka je, da ostali v učenčevem spominu tok dogodkov, ki pa ne tvorijo vse zgodovine, temveč le njeno ogrodje. S tem ogrodjem se ne smemo nikakor zadovoljevati že zbog tega ne, ker izgine kmalu iz spomina, ako mu ne nudimo dovolj močnih asociacijskih zvez z današnjim življenjem. To storimo najbolje z življenjem preteklih dni; ne morda z živatopisom kakšnega kralja ali papeža — takšne osebe so izjeme med milijoni — ampak z življensko sliko takratnega ljudstva. In spet ne zadostuje samo suhoparen opis nekdanjih razmer; najboljša je povest, slika pretekle dobe in njene kulture z živimi, govorečimi in predvsem delujočimi osebami. To je zgodovina v širšem pomenu; v njej veje duh časa, iz nje ga spoznavamo in marsikaj postane jasno očem ter se utrdi v spominu. In te zgodovine se nauči človek igrati, kar vem iz lastne izkušnje.

Že leta opazujemo med nemškimi pedagogi gibanje, da bi se csobito domača zgodovina poučevala s pomočjo kulturnih slik in celo zgodovinskih povesti. Penekod so spisali cele knjige takih povesti izključno v naznačeni namen. Pa tudi najboljše ne morejo nadomestiti zgodovine v ožjem smislu; vedno moramo povdarjati, da služijo le v ilustracijo nekdanjih razmer, da se sredstva k smotru: zgodovinskemu pojmovanju sodobnega življenja.

Slovenci se ne moremo ponašati niti s precejšnjim številom primer-nih zgodovinskih slik, pripravnih namreč za ljudsko šolo. Toda začetek je tudi že storjen.

Opozoriti hočem tukaj samo na dve, ki ja je spisal naš Jurčič. Ni slučaj, da sta ti povesti ravno ploed njegovega duha: Jurčič je pravi ljudski pisatelj, brez filozofskih problemov in globokoumnega razmotrivanja človeških dejanj; njemu je bila snov slehernega dela to, kar povdarja že Goethe, namreč »eine unerhörte Begebenheit«, povest sama na sebi, nad vse zanimivo dejanje.

»Juri Kozjak, slov. janičar« je Jurčičeva prva povest — slika turških bojov in renegatstva, spisana v preprostem ljudskem duhu, z razumljivimi značaji in docela jasnim dejanjem. V drugi, v »Spominih starega Slovenca iz francoskih vojsk« — nam opisuje po doživljenjčevih zapiskih in na enostaven način življenje vojaka Andreja Pajka, ki je prehodil malo ne vso Evropo ter videl mnogo sveta. — Oba spisa sta brezdvomno šoli in mladini primerna. (Posebni tankovestneži lahko izpuste v »Juriju Kozjaku« stavek, kjer pravi pisatelj, da je Jurijeva mati umrla pri njegovem porodu.) Odlomek drugega spisa je najti tudi v Schreiner-Hubadovi III. čitanki.

Ta dva spisa sem že večkrat s pridom uporabljal v zgodovinskem pouku. Brezdvomno ti drugi učitelji. O uspehu menda ni treba govoriti.

Vladala je vedno največja pozornost, ko smo nadaljevali čitanje iz edinega natisa, ki mi je bil pri rokah. Kdor je zamudil le eno nadaljevanje, je prosil, da ga sme dopolniti med odmorom. Boljšega priporočila ni treba. Omenim še, da smo pota And. Pajka zasledovali na nastenskem zemljevidu ter obenem ponavljali zgodovinska dejstva. In prav pristržno smo se smejali med drugim njegovi pečeni mački.

Do čitanja in obravnavanja drugih sličnih in primernih spisov nisem prišel, dasi jih imamo še nekaj. *) Vojna s svojim novim umikom mi je skrčila število zgodovinskih ur ter omejila tozadevno moje delo. Opozoriti pa sem hotel na to dejstvo in na takšne spise tri faktorje: 1. učitelje, da se jih poslužujejo kot ilustracije v zgodovinskem pouku; 2. pisatelje, da nas obdarijo z zgodovinskimi povestmi v pravem ljudskem tonu, ki je primeren i mladini, in 3. slov. založnike, da izkopljejo take starejše spise iz pozabljenosti, oziroma taka mesta izluščijo iz celotno mladini neprimerne oblike ter jih nudijo slov. narodu in njegovi mladini v priročnih knjižicah.

Pisateljem ne more nedostajati snovi; pozitivne pridobitve vede in spomini v narodu samem so neizčrpen vir snovnosti, ki nudi najjasnejših idej za narodno knjigo. Čim manj se bodo pisatelji vtapljali v lastnih fantazijah, a čim jasneje se bodo značaji in doživljaji junakov odraževali od nebarvanega ozadja zgodovinskih dogodkov, tem boljše za pisatelje in njih mlade čitatelje, tem boljše za pojmovanje naše slovenske zgodovine.

Toda sedanje vojne se ne sme lotiti še nobeden, ker smo še v njej in ne znamo pravilno niti gledati, niti soditi.

Če pa gojimo zgodovinski pouk na tak način, morda . . . še končno doživimo, da se bo rastoči rod učil več kulturne zgodovine doma, na paši itd. ko v šoli. — In z njim se bo učil ves narod.

LADISLAV POBERIN:

KAKO SE JE GODILO SLOVENŠČINI PRED 70 LETI?

I.

Malo pred novim letom 1847. so izšle »Poezije Dóktorja Francéta Prešérna« — najkrasnejša cvetka v slovenskem slovenskem vrtu. Kako je bila sprejeta ta dragocena knjiga? Mlačno, brez

* Da omenjam iz starejše književnosti le „Miklovo Zalo“ in porabne odlomke iz Tavčarjevih povesti o lutrovtvu; iz novejše pa dr. Lahove „Upornike“ in odlomke iz „Bramboveev“, Murnikovo „Hčer grofa Blagaja“, Finžgarjev roman „Pod svobodnim solncem“ in dr. Tavčarjev „Izza kongresa.“ Vsepovsod najde učitelj zanimiva mesta, ki so kulturne priče svojih dob, in zelo uporabna za tako dopolnitev zgodovinskega pouka. In pa narodne junaške pesmi! Zakaj jih nimamo v šolskih čitanjih!?

posebnega zanimanja; le pičlo število izvodov je bilo prodanih; mnogi izmed njih so ostali neprerezani na knjižnih policah; znak slovenske nezavednosti. Pratika je šla izdajateljem izpod rok, »Dušna paša« tudi. Jako so ugajali bobneči prisiljeni verzi Koseskega; Samonikli cvet slovenske poezije pa je našel malo prijateljev.

Pred 70 leti je tičala slovenščina v mraku. Kdo naj jo ceni in spoštuje, ako ne njeni lastni otroci; ti so jo zanemarjali z redkimi častnimi izjemami. V javnem življenju se slovenski jezik ni ali se je vsaj jako malo vpošteval.

V tedanjih uradih se je sicer ustno pogostoma oglašala slovenščina, ali pisali je niso. Celo povabila namenjena kmetom se niso izdajala v njim razumljivem jeziku. Tak povabljenec je moral hoditi včasih po več ur, preden je našel koga, ki mu je raztolmačil, kaj zahteva od njega gosposka, Pobotnice, dolžna pisma, oporoke in druge listine — vse se je pisalo v tujem jeziku pogostoma na veliko škodo tistemu, ki se je pod tako nerazumljeno listino okorno podkrižal.

V ljudskih šolah, redko sejanih po naših pokrajinah, se je slovenščina pred 70 leti malo gojila; iz mnogih je bila docela izključena. Odvisna je bila od naklonjenosti nadzornikov in učiteljev. »Posebna hvala gre nekterim gospodam tehantam, ki za slovenščino vnete učnike v ti pridnosti prav podbujajo in podpirajo, mlačnim in nečimernim pa zlo naročnjeje v šolah tudi slovenski jezik učiti in ga izobrazovati«, tako je poročal J. E. »iz Štajerskiga« v »Novicah« leta 1847. Odličnim šolarjem so dajali ponekod konec leta slovenske knjige v dar. Noviški potopisec (»Pogled v gornje kraje«) je označil vest, da se je v Celju po velikem trudu ondotnih duhovnikov ustanovila majhna slovenska knjižnica in da so učenci nemških šol na slovenske bukvice kakor čebele na lipovo cvetje. Tej radostni vesti je pridejal žalo pripombo: Eden učnikov uči tu dobrovoljno taljanski jezik; slovenskega se pa nihče usmiliti neče, de bi ga pravilno učil! Je tedaj še zmiram zapušeno sirotce, ki ga le na kmote tišijo, kakor zapuščene najdenike.

Temno sliko tedanje šolske izobrazbe nam je ostavil Janez Trdina v svojem življenjepisu (»Lj. zvon« XXV, 1905, str. 465). Po mnogih šolah je huda pela slovenskim šolarjem, ako so kaj črhnilo v domačem jeziku.

V latinskih šolah ni bilo ni duha ni sluha o slovenščini; izjemoma se je spomnil slovenskega jezika kak rodoljubni profesor, v Ljubljani n. pr. Pogorelec, Kersnik, Martinak. Poslednji je izposloval od Kmetijske družbe nekaj izvodov »Novic«, ki so jih dobivali v dar marljivi, za slovenščino vneti dijaki. Prestovoljno so gojili nekateri slovenski profesorji pesništvo in govornišstvo v slovenskem jeziku v višjih šolah.

Kakor v Gradcu, je bila tudi v Ljubljani (tu izza leta 1817) stolica slovenskega jezika. Profesor Fran Metelko je razlagal sloven-

ščino po svoji izvrstni slovnici; njegovi slušatelji so bili večinoma bogoslovci drugoletniki. O tedanjem šolskem narobesvetu je pisal Hicinger («Nov.» 1848 str. 98.): Do zdaj je bilo res nekoliko čudno, de smo se napred učili nemšine, po tem latinšine in grekšine — more biti tudi italijanski, francozski — slovenšino pa smo čisto v nemar pustili; ali pa, kateri smo šli k bogoslovstvu, smo še popred hebrejsko, tirsko, kaldejsko in arabsko imeli, preden je bila slovenšina na versti.

Meseca listopada 1847 je prišla z Dunaja vest, da je presvetli cesar dovolil učilišče za slovenski jezik v Gorici.

Ogrišča slovenščine so bila bogoslovska semenišča. Tam so se urili bogoslovci v materinem jeziku potrebnim za uspešno pastirjevanje med slovenskim ljudstvom. Kako se je godilo slovenščini v graškem semenišču pred 70 leti, je popisal tedanji bogoslovec Božidar Raič («Nov.» 1859 str. 324): Branilo se je v semenišču slovenski golčati, in v sedmih postavah se nam je bralo, da ne govorimo po našem, izvlasti pri mizi ne »propter urbanitatem«. Součenci, tudi včasih kdo drugi so nas slovenski govoreče posmehovali, psovali... Kdo nas je branil, kdo zagovarjal? — V celovškem semenišču je poučeval slovenščino pred 70 leti brezplačno spiritual Pikel. Med 109 bogoslovci je bilo tedaj 83 slovenskih. Dne 20. velikega travna 1847 je bil slovesen izpit slovenskega jezika. Divno je govoril o tej priliki o ljubezni do materinega jezika in o njegovi potrebnosti bogoslovec tretjeltnik Ivan Samiec («Nov.» 1847 str. 91). Celovski slovenski bogoslovci so si ustanovili majhno čitalnico. — Ljubljansko semenišče je bilo tedaj žarišče slovenstva. Rodoljubne iskre so zanesli tja iz Hrvatske nekdanji karlovški dijaki: Žakelj, Jeram, Pintar. Glavno torišče slovenščine je bilo Slovensko društvo ljubljanskih bogoslovcev z lepo slovansko knjižnico.

Najodličnejšim pospeševalcem slovenščine v oni dobi prištevamo Antona Martina Slomška, izza leta 1846. lavantinskega škofa; omika slovenskega ljudstva je bil njegov življenjski smoter; izza svojega škofijskega nastopa je deloval na to, da bi se združil slovenski del sekovske škofije z lavantinsko. Njegove ljubke »Drobtince« so širile zanimanje za slovenstvo po naših pokrajinah. Največ ljubiteljev je imel slovenski jezik med duhovniki; negovali so slovenščino v cerkvi, mnogi tudi v šoli; nekateri so kupovali slovenske knjige in jih delili mladini. Med posvetnim razumništvom so bili slovenski rodoljubi redki.

V beljih rodbinah in celo v družinah poznejših slovenskih voditeljev Bleiweisa, Vošnjaka, Lavriča so govorili nemško. Dr. Josip Vošnjak piše v svojih »Spominih« (I. str. 12.): V naši hiši smo med seboj navadno nemško govorili, toda znali smo tudi slovensko. Čutili pa se nismo ne za Nemce ne za Slovence, ker se za narodnost sploh nikdo ni menil do leta

1848. in nam je jezik le bil sredstvo, da se sporazumemo med seboj in z drugimi.

Višji sloji po mestih so rabili slovenščino le tedaj, kadar jim je bilo govoriti s poslom ali s kmetom. Malo na bolje se je preokrenilo, odkar so jelo dramiti »Novice« domače zaspance. Leta 1845. je pisal Luka Jeran Stanku Vrazu: Domači jezik so višji stanovi ljubiti in objemati začeli in to oba spola . . . Slišal sem, da je te dni baron Cojz gostie napravil bil in veliko gospode povabil, pri katerih so samo v našim prijetnim kranjskim jeziku govorili (Časopis za zg. i. n. VII. 1910 str. 305).

Dopisovanje zavednih Slovencev se je vršilo večinoma v tujščini. Slovenska pisma so bila pred 70 leti redka. Naslova si ni upal nihče napraviti slovenskega. Pri krstu niso dajali otrokom slovenskih imen.

Mesta in trgi na slovenski zemlji so bili skoro vsi potujčeni. Kakšne so bile razmere ne le v mestih, nego celo v mestecih, naj pojasni naslednji dogodek: V nekem majhnem mestu blizu hrvatske meje se je omožila hči uglednega krčmarja. Na isvatbo so bili povabljeni vsi boljši meščani. Svatje pridejo do cerkve z godbo, kakor je bila navada. Vse je bilo židane volje. Toda vsa radost je izginila hipoma. Kdo je bil kriv te izpremembe? Duhovnik, ki je poročal. Slovensko jih je ogovoril pred oltarjem. Po cerkvi je šlo šepetanje: Z nami govori po kranjsko, kakor »pavri!« (»Nov.« 1848 str. 205).

Ljubljčanom je vzbujala ljubezen do slovenskega jezika *slovenska pesem*. Tedaj so sloveli domači krakovski pevci. V gledališču so navdušili občinstvo katerikrat tudi nemški igralci s kako videto slovensko pesmijo. Policijski oblasti seveda ni bilo kaj takega po godu; leta 1847. je izdala ukaz: »Nikdar in na noben način se ne smejo več slovenske pesmi peti v gledališču«. Priponniti moramo, da so bile pesmi pete v gledališču popolnoma dostojne in nedolžne, samo njihova slovenska obleka je presedala gosposki.

V dobi, ki jo skušamo v teh kratkih črticah predložiti bralcem, je bil naš jezik globoko ponižan tudi zato, ker so mu zlasti po mestih primešavali tuje besede. Tako je nastala tista jezikovna mešanica, kateri so rekali »k r a n j s k a š p r a h a«. Lepe slovenske besede, ki so sedaj med nami vsakdanje, so bile pred 70 leti širjim slojem neznanе. Komu bi bilo prišlo tedaj na misel, da bi bil rabil sedaj vdomačene izraze: soba, knjiga, naloga, svinčnik i dr.?

II.

Milejše zvezde so zasijale slovenščini leta 1848. Dne 15. sušca je bukrila ustaja na Dunaju in razdrobila stare spore. Tlačeni kmet se je oprostil vetzi, hkrati so vstali tlačeni narodi in segali po svojih pravicah. Tudi slovenski narod jih je skušal doseči. Doslej zadnji med avstrijskimi

narodí je hotel postati ravnopraven svojim sosedom. Zahteval je svojemu jeziku svoboden vstop v šole, v urade in v javno življenje; zahteval je zedinjeno Slovenijo.

Prvi je pozdravil nenadni preobrat koroški rodoljub Matija Majar kličeč: Slava Bogu v višavah in na zemlji mir ljudem dobrega srca! Tako imenitnega časa za vse Slovence še ni bilo, kar sonce sije, in Bog sam ve, ali kadaj kaj takega za Slovence bode... Mi tega zlatiga časa ne smemo zamuditi. V teh tednih, ko se vsi avstrijski narodí veselijo, iz novega se oživljajo, bi imeli žalosten pogreb našega naroda. Slovenskim poslancem naroča več reči; najimenitnejši pak je, da bode nam slobodno, da moremo v Sloveniji, kadar koli hočemo in kakor hočemo, po malim v šole in kancelije vpeljati naš slovenski jezik, da nas ne sme noben narod siliti, ptuj jezik nam nametovati. Nam mora biti najljubši naš slovenski jezik! To je prva potreba! Ako zdaj zamudimo, proti našemu narodu poguba; ali pak zdaj vsi naš jezik in narodnost branimo, čaka našiga naroda gosposka sreča!» («Nov.» 1848 str. 50.)

Slovenski jezik je potrkal leta 1848. na šolska vrata. Dr. Janez Bleiweis je opozoril starše, ki bodo pripeljali otroke vpisat v šolo in jih bodo vprašali, v katerem jeziku žele, da bi se poučevali, naj odgovore: da najpoprej v materinem slovenskem v vseh rečeh — potem pa še le v nemškem, ker nam je tudi nemški jezik potreben. («Nov.» 1848 str. 170.)

Profesorji latinskih šol v Ljubljani so sklenili, da bo vsak v svojem razredu učil slovenščino («Nov.» 1848 str. 186.) Navdušenj rodoljub Ivan Navratil, edini ljubljanski Slovenec, ki je govoril tedaj pravilno slovenščino, je jel razlagati slovensko slovnico v ljubljanskih začetnih šolah in pripravnikom. V Celju je poučeval slovenski jezik profesor Valentin Konšek. V Mariboru je jel Jurij Matjašič razlagati veroznanstvo tudi slovensko. V Gorici je bil učitelj slovenščine na modrosloveskem učilišču Premru. V Trstu je predaval slovensko v odtodni kmetijski šoli Jernej Radic («Nov.» 1848 str. 11.)

Marsikak učitelj je bil vnet za slovenščino, a kako naj jo razlaga drugim, ko se je sam ni učil. Bolj je bila podkovana v domačem jeziku duhovščina. Marva je poročal »Novicam«: Že nekoliko let izhajajo iz duhovskega semenišča skoraj sami iskreni Slovenci, ki še sedaj veselo izobrazujejo svoj materni jezik (1848 str. 115.) Za slovenščino se je zavzel slovenski mecen ljubljanski škof Anton Aležij Wolf. S krepko besedo je izpodbudil dne 9. listopada 1848 svoje bogoslovce, naj pridno obdelujejo slovenski jezik («Nov.» str. 194.) Iz njegovega Alojzijevišča so izhajali najiskrenejši ljubitelji slovenščine. Rodoljubni Alojzniki so jeli spisovati leta 1848. domač list »Slovensko daničico«.

Mnogi slovenski dijaki so prekipavali navdušenja za slovenščino. Vseučiliško dijaštvo, vsled stika z drugimi Slovani že prej prežeto

narodne ideje, je stopilo leta 1848, odločno na branik slovenstva. Zlasti dunajski dijaški krogi — »Slovenija« — so dajali slovenskemu gibanju pravo narodno smer.

Po zgledu drugih narodov so zahtevali Slovenci ustanovitve v slovenskega vseučilišča. Njihova nemera se je le deloma obistinila. Leta 1849. so se pričela v Ljubljani predavanja civilnega in kriminalnega prava v slovenskem jeziku; žal, da so kmalu preminila.

Korak za korakom je napredovala slovenščina. Nikdar poprej se ni čul njen glas v dvorani deželnih stanov. Ko se je leta 1848. sešel deželni zbor, se je mahoma razvezala v njem slovenska govorica. Na slovenski jezik so jeli prelagati državne zakone.

Polagoma se je uveljavljala slovenščina na sodiščih. Njej prijazni uradniki so se je sami poprijeli in se je marljivo učili po Metelkovi in po Muršičevi slovnici, izdani leta 1847. V Šneperku je bilo za njo vneto vse uradništvo; ondotni komisar je pošiljal kmetom slovenska povabila, narejal zapisnike in pogodbe v domačem jeziku (»Slovenija« 1848 str. 67.) Takisto je bilo v Radovljici, kjer je učil uradnike slovenskega jezika rodoljubni duhovnik Lovro Pintar, in na Mirni na Dolenjskem. V Postojni se je osnovala družba prijateljev slovenščine pod vodstvom duhovščine; pristopili so skoro vsi uradniki. Kmetom je bilo po vseči, da se slovenščina uvede v urade. Žirovci so modrovali: Tega je bilo že zdavna portba; to je enkrat pametna! (»Nov.« 1848 str. 120). Za slovenščino v uradih so se potegnili štajerski Slovenci poslavši prošnjo apelaciji v Celovec, da naj bi ukazala kmetom namenjene dopise po pisarnah sestavljati v slovenskem jeziku (ib. str. 140). Na volitvah v radgonski okoličici so dali kmetje na zapisnik, da nočejo spadati k nemški zvezi in da naj se ima ozir na slovenščino v šolah in v uradih (Dr. Fr. Ilešič, Koresp. dr. Jos. Muršeca, Zb. Sl. M. VII. str. 59.) Ilirsko poglavarstvo in ljubljanska policija sta izdajali oznanila v slovenščini.

Slovenska osebna in krajevna imena so se grdo pačila zlasti po uradih. Glede na to je objavil rodoljub Irkič z Mirne v »Sloveniji« krepak opomin pišoč med drugim: »Gg. uradniki in duhovni in kdor koli z ljudmi kaj opraviti ima in njih imena piše, Vas serčno prosimo, pišite lastna imena, bodi ljudi ali krajev, razumljivo in pravopisno t. j. v slovenskem jeziku in v slovenskem pravopsu, kakor se spodobi« (Slov.« 1848 str. 70).

V prosep slovenščine so delovala slovenska društva ustanovljena na Dunaju (»Slovenija«), v Gradcu, v Ljubljani, v Celovcu*), v Gorici in v Trstu. Poleg dunajske »Slovenije« je bilo leta 1848. najdelavnejše »Slovensko društvo« v Ljubljani, ki naj bi se bilo po želji osnova-

* Znamenit razglas »Slovenskega društva v Celovcu« glej v Koledarju D. sv. C. in M. za leto 1910 v članku: A. B. »Po 60 letih« str. 63.

teljev v ugodnih okolnostih prelevilo v slovensko akademijo. Temu društvu namen je bila omika in povzdiga slovenskega jezika na enako stopinjo veljavnosti, na kateri se nahajajo drugi živi jeziki. Na prvi odborovi seji dne 8. rožnika 1848 je vodja dr. Jan ez B l e i w e i s v navdušenem govoru razlagal društveni namen in naglašal, da tega ne morejo doseči posamezniki. »Združene moči je tedaj potreba — je dejal — da se bo ta namen doseči zamogel po slovenskih deželah, kjer je domači jezik, Bogu bodi potoženo! še toliko Slovincam ptuj glas in za kteriga se mestniki (meščani) večidel cle nič zmenili niso. Žalostna resnica je, da v svoji lastni domovini je slovenski jezik zaničevan pankert bil« (»Nov.« 1848 str. 106). Ljubljansko »Slovensko društvo« je vzbujalo zanimanja za slovenščino z veseljami prirejevanimi v deželnem gledališču, z igrami in pesmimi, ki so navduševale občinstvo za domačo stvar. Vplivalo je na to, da se je poslovenila meščanska straža in da je dobila Ljubljana poleg nemških slovenske ulične napise; pobrinilo se je za nadaljevanje Vodnikovega slovarja.

Slovenska pesem je odpirala vsepovsod srca slovenščini. Ko se je v celjskem gledališču dne 12. listopada 1848 začel prvi slovenski glas — zapeli sta se dve slovenski pesmi — so se nekemu gospodu sedečemu v predzadnji klopi od veselja vdrle solze (»Slov.« 1848 str. 167.) Po nekod so prirejali veselice, razobešali na visoke mlaje slovensko zastavo — leta 1848. so bile iznova potrjene naše barve: bela modra rdeča — in prepevali slovenske pesmi.

Slovenščino so budili, širili in izpopolnjevali časnikarji. Leta 1847. so ji služile edino le »K m e t i j s k e i n r o k o d e l s k e N o v i c e«, ustanovljene leta 1843. Ta list je bil neprecenljivega pomena; oral je narodno ledino, združeval raztresene slovenske ude v celoto, uvel novi pravopis, ki nas je približal Hrvatom, poučeval, da nismo samo Kranjci, Štajerci, Korošci, Goričani, Tržačani, Istrani, nego Slovenci. »Novice« so mnogim vdihnile narodno zavednost in jim vžgale ljubezen do slovenskega jezika. Leta 1848. so se pridružili »Novicam« štirje tovariši. Njihov marljivi sotrudnik Navratil je jel izdajati v drugi polovici leta časopis za šolsko mladost »V e d e ž«, ki je zasajal v mlada srca ljubezen do slovenskega materejnega jezika. Dne 15. rožnika 1848. so prvičkrat izšle v Celju »S l o v e n s k e n o v i n e«; urednik jim je bil profesor Valentin Konšek. Njim je sledil dne 1. malega srpana »S l o v e n s k i c e r k v e n i č a s o p i s«, urejevan od vzornega duhovnika poznejšega ljubljanskega škofa Ivana Zlatonsta Pogačarja, in naposled tri dni pozneje Cigaletova vrla »S l o v e n i j a«.

Leta 1848. je bila odpravljena cenzura ovirajoča razvoj slovenskega slovstva. Štiri leta je morala čakati odrešenja Prešernova nedosežna himna »Zdravljica«; dne 26. malega travna 1848. je zagledala v »Novicah«

beli dan; hkrati jo je prinesel 5. zvezek »Krajske Čbelice« z večimi drugimi Prešernovimi pesmimi. Poleg njega so z ognjevitostjo pesnijo budili rojake: Koseski — njegova slava je bila tedaj na vrhuncu — Toman, Jeran, Jeriša, Kastelic, Semrajec, Ravnikar Poženčan, Cegnar, Valjavec, ki je opominjal Slovence (Slov.« 1848. str. 52):

Mamo mačohu je bolji	Tega ti nas Bog obvari,
Vzelej vzelej prava mati;	To naj neče se zgoditi.
Torej tuje ne iskati,	Ta ni sin očestva pravi,
Dom nam bode naj po volji	Ki jezika se sramuje,
Po slovensko govoriti	Ter ga nično zametuje,
Ne sramujmo se nikari,	Ki se zove v očetnjavi.

Omeniti treba še nasprotnikov slovenščine. »Po celim Krajskim je ves narod vnet za slovenščino«, so trdile »Novice« dne 13. junija 1848; v tem oziru so pohvalile duhovščino, a navedle tudi nekaj izjem: kak graščak, kak tuj uradnik, ki se mu ne ljubi učiti narodnega jezika, kako drugo spačeno gosposko dete in nekateri ljubljanski nemškutarji. »To me najbolj peče, da nimamo več domačih zopernikov, kakor tujih protivnikov. Le naši ponemčeni Slovenci se prav šopirijo«, je tožil poslanec, poznejši ljubljanski župan Ambrož (»Nov.« 1848. str. 108). V Trstu so se prešerno znašali Lahoni, zaničevali slovenski jezik in obkladali mestne stražnike — Slovence iz okolice — s priimki »Bavkoli« in »Matički«. Slovence sploh so psovali s »Sčavi« (»Slov.« 1848. str. 117).

Leto 1848. je znamenito v naši zgodovini. V njegovem burnem krilu se je spočel naš narodni program. Pred 70 leti je stopila v ospredje dotlej prezirana slovenščina. Njen prvi vstop v javno življenje je bil nekako plač in okoren, a njegove moči so rasle od leta do leta. Premagala je hude ovire. Krasno razvita je v naši dobi dohitela svoje sestre in hoče biti z njimi ravnopravna. Uverjeni smo, da ji prinese velika svetovna vojna vsaj to, kar so želeli njeni buditelji pred 70 leti.

Poročnik Drago Hudè, c. kr. okrožni šolski nadzornik v Užicu.

ŠOLSTVO V SRBIJI PRED SVETOVNO VOJNO IN PO AVSTRIJSKO-OGRSKEM ZASEDENJU.

(Konec.)

Ko sem prevzel v začetku marca šolski referat za okrožje Užice, sem imel od 62 šol samo 4 nedotaknjene, ena je bila pogorela, ena porušena, 56 pa jih je bilo povsem ali deloma brez oprave. Učnih pripomočkov razen v gimnaziji v Užicu nisem našel nikjer, vse uničeno. Iste ali še slabše razmere so se našle po drugih okrožjih. Sedaj imam že polovico šol kompletnih.

Treba je bilo torej dobro premisliti na kak način bi se dalo najlaže zadostiti povelju vojaške uprave glede otvoritve šol, kajti da bi takoj dale občine napraviti, oziroma popraviti šolsko opravilo, na to se ni moglo niti misliti, ker jim je nedostajalo denarja, a tudi potrebnega materiala ni bilo pri roki. Zamisliti se je treba le v razmere, ki vladajo takoj po zasedenju sovražne dežele. Vse kolikor važnejše osebe so internirane, trgovina se ustavi, gostilne se zapro, rokodelci, kar jih je ostalo še doma, so tako stari, da ne morejo več delati, ali pa so jim delavnice zaprte, da se ljudstvo ne more shajati. Splošno so pa le ženske in otroci ostali doma.

Stavbnega materiala ni mogoče dobiti nikjer; pomislimo samo na stekla za okna. V deželi se jih ne producira, a iz monarhije se jih ne dobi, ker je železnica povsem okupirana po vojaštvu.

Vojaška uprava je odločila, da je učni jezik samo srbski, upotreblja se lahko ali jekavščina ali štokavščina, pisati se sme pa samo z latinico, nikakor pa ne v cirilici. Lahko je zapovedati, a težko izpolniti. Kje pa naj dobim za vse šole potrebnih knjig in to za 8950 otrok mojega okrožja? Prejšnje šolske knjige so bile tiskane vse v cirilici.

Uvedel sem sledeče: Kjer ni šolske oprave, prinesli so otroci s sabo po en stol, a po občini smo rekvirirali mize, tako da je šola izgledala kakor kakšna kavarna. Ker nobena šola ni imela stekel v oknih, dal sem na eni strani razredov vsa okna zabiti z deskami da ni bilo prepaha, na drugi strani pa so ostala odprta. Kjer so bila poslonja pa v takem stanju, da otrok ni bilo varno pošiljati vanje, sem odredil, da se poučuje samo ob lepem vremenu. Tedaj so se prinesle mize in stoli v gozd ali v senco pod vaško lipo ali pa so otroci posedli v travo »po turški« in tam se je predavalo. V nekaj slučajih smo zasedli tudi kar prvo gostilno v vasi.

Ali sedaj nam je manjkalo še papirja, črnila, svinčnikov itd. Temu se je odpomoglo tako, da je okrožno zapovedništvo v Užicu razdelilo za celo okrožje potrebne pisalne potrebščine.

Ker pa, kakor rečeno, nismo imeli šolskih knjig, razdeljeval sem po šolah »Beogradske Novine«, iz katerih so otroci čitali inserati.

Ob sklepu šolskega leta so znali vsi otroci že dobro čitati in pisati v latinici. Pri nadzorovanju sem dostikrat tudi zahteval, da se otroci podpisujejo na tablo tudi v cirilici, in izkazalo se je, da je marsikateri učenec že pozabil kako ciriliško črko.

Otroci pa so mi pripovedovali, da se tudi odrasli ljudje doma od njih uče latinice, seveda samo tisti, ki so pismeni tudi v cirilici. Mislim, da ne bo nikaka težava uvesti popolnoma in izključeno uporabo latinice, ker ljudstvo je izprevidelo, da se s cirilico ne more daleč priti.

Vojaška uprava pa ne skrbi samo v tem oziru za otroke, ampak posega tudi dalje v splošno vzgojo. Lahko rečemo, da je Srbija stala od leta 1912. neprenehoma v vojni (turška, potem bolgarska vojna, upor v Alba-

niji, ki je zavzemal večje dimenzije kakor pa nam je bilo znano doma, in nato svetovna vojna). V tem času je mnogo, mnogo otrok osirotelo, tako da je sklenila vojaška uprava za nje skrbeti. Z ozirom na to sem v svojem okrožju ustanovil en asyl za sirote v Užicu, kjer se nahaja 50 dečkov v starosti do 12 let, a pripravlja se tudi večje sirotišče za 150 otrok in to v samostanu Rača od Drini, kjer smo celo posestvo in imanje zaplenili v ta namen. Obenem z asylom se napravi tam tudi vzorno gospodarstvo, kjer se otroci privadijo modernemu kmetijstvu. Posestvo je namreč cenjeno na 800.000 do 1.000.000 dinara; polovica so gozdovi na znani Tari planini, polovica pa polja, travniki in sadovnjaki. Celo posestvo je v enem kompleksu. Njive se nahajajo v dolini 300 m nad morsko višino, pašniki pa 1.300 m visoko, kjer je tudi kakih 20 kmetijskih stavb nazvanih »Kaludžerske kolibe« kar pomeni »meniške kolibe«. Uprava bo postavila na čelo temu zavodu 3 učitelje, 3 nadzorovalne ženske ter 50 ruskih ujetnikov za delo. Zraven pa pride še 300 ovac, 20 plemenskih krav ter 100 prašičev.

Vsak otrok dobi (v Užicu so že oblečeni) 3 srajce, 3 sp. hlače, 6 žepnih robcev in 6 parov nogavic, 1 letno in 1 zimsko mornarsko obleko s čepico, 1 lične opanke, 1 par čevljev in 1 zimsko suknjo.

Kdor je videl te otroke, ko so prišli v sirotišče in potem, ko so bili preoblečeni, ta jih ni spoznal. Da celo v sami srajčki so prišli nekateri, ker niso imeli nikogar, ki bi se jih s hlačami usmilil da sedaj se ogledujejo eden drugega kako jim pristoji lepa modra mornarska obleka. Črne oči se jim blišče, lica so jim rdeča (pred kopanjem so bila od blata umazana) in naenkrat stopi 8-letni Vuk k meni, prime me za roko ter vpraša: »Slušaj, gospodine! Zar ostaje ova haljina sada moja?« »E pa nego čija dalje, dragi Vuče!« mu odgovorim.

Ali tudi za šoli odraslo dečo je preskrbljeno. Ako ideš v Belem gradu od Kalemegdana po Kujaz Mihajlovi i dalje po Kralj Milanovi ulici in naprej, prideš v eni uri v Banjuš, kjer je gubernija ustanovila vzorno obotno in kmetijsko šolo. Tam se vzgojujejo siromašni dečki a tudi zlikovci od 12. do 17. leta. Iz mojega okrožja sem tja poslal 20 takih dečkov, a zaznamovanih imam zopet drugih 16. Tam si lahko izbere vsak poljubno roko-delstvo ali pa kmetijstvo. Seveda se v tej šoli mora tudi pridno delati, ter v začetku marsikateremu ni ta šola posebno dišala in zato je samo od mojih 20 osem pobegnilo ter peš prišlo domov. Pomislite! dečki od 12. do 17. let od Belgrada do Užica peš, kjer je več nego 200 km daljine in kjer za vsakim voglom in za vsakim grmom stoji en vojak, ki vsakega vpraša po legitimacije, a tem dečkom se je posrečilo neopaženimi priti domov. No, naša oblast jih je zopet prišla in odgnala v Banjico, odkoder pa v drugič še nihče ni pobegnil, menda so se že znebili domotožja, ali pa so se privadili na delo. — Da, da, delo, na to je treba privaditi srbsko ljudstvo! Srb dela samo toliko, da more živeti, drugi prosti čas vporabi za

politiko, kajti tu politikuje vse, staro in mlado, moški in ženske, učiteljice in učenci; otroci gredoč v šolo se pomenkujejo o politiki. Kar so doma slišali, to prežvekujejo med potjo. Mati ne pripoveduje detetu pravljic, ne zabava ga z igračami, nego ona mu pripoveduje o Petru Karadjordjeviću, o Pašiću, o ruskem caru, o turškem dušinanin pa i o »Švabu«. Seveda prelazi to mišljenje majkino v otroško kri. Radi tega se ne čudimo, da je srbski narod patrijotičen kakor nobeden na svetu, in da je branil svojo otačbino, da mu ni primera najti v zgodovini.

Trgovske, obrtne šole, učiteljišča in gimnazije so zaprte, samo v jeseni prične s poukom naša novo ustanovljena internatna realna gimnazija v Belemgradu. V tem zavodu bodo imeli dijaki (dekllice se ne sprejemajo) vso oskrbo: obleko, hrano, stanovanje, učne pripomočke in zdravniško pomoč. Na leto plačajo imoviti K 800, drugi K 400, in K 200, no revni se sprejemajo zastonj.

Ali kakor so pogoji ugodni, vendar se je prijavilo vrlo malo dijakov, a to iz razloga, kojega radi cenzure ne morem navesti. Bilo je za vsako okrožje določeno, da se jih 60 sprejme v ta zavod, in čeravno prebiva sedaj še v mojem okrožju okoli 600 srednješolske mladine, vendar se mi jih je prijavilo samo — 13.

Zgoraj sem posebno poudaril, da se dekllice ne sprejemajo v internatno gimnazijo v Belemgradu. To sem storil iz razloga, ker je skoraj polovica slušateljev srednjih šol bila ženskega spola. Tu so namreč državne in druge šole posedli večinoma avstrijski in ogrski Slovani, kajti Srbi niso imeli dovoljno izobraženih ljudi. Še pred vojno so n. pr. starejši srbski načelniki (okrajni glavarji) imeli samo po 4 gimnazijske razrede. Zato so Srbi hiteli, da si vzgojijo mladino, a to ne samo moško ampak tudi žensko. Na ta način je postalo v zadnjem desetletju ženstvo posebno v mestih zelo izobraženo, ni čude, saj ima vsaka druga dekllica maturo v žepu.

V Užicu je n. pr. štela gimnazija do 850 dijakov, a 60% od njih je bilo deklic, katerih je pač mnogo odšlo na univerzo v Belgrad, Solun, Petrograd, Pariz, pa tudi v Gradec, Pešto in Dunaj, ali večinoma so po maturi ostale doma, čitale romane in pisale dnevnike, pred vsem pa — politikovale.

Otroci so v Srbiji na splošno zelo talentirani in posebno se odlikujejo po razvitem naravnem razumu v nasprotju z bošnjaškimi otroci preko Drine, s katerimi je pravi križ v šoli.

Nadzorovanje ljudskih šol je jako težavno, ker je težko priti do njih. Po Srbiji je namreč malo potov ter ne držijo skoro do vsakega zelnika, kakor pri nas v domovini, našim državnim cestam podobnih pa sploh ni. Razen dveh potov, ki križata naše okrožje po dolgem in po čez, je le malo drugih komunikacij, kjer se more priti z vozom, sicer pa je treba jahati.

Večina kmetov sploh nima štirikolesnih vozov, k večjemu take na dveh kolesih, drugače pa mu znosijo vse potrebno njegovi majhni konjički na hrbtu. Celo drva mu znesejo na ta način iz šume domov, kdor ima od nas torej nalogo, da mora potovati po okrožju, ta mora imeti tudi svojega konja.

Tudi ženske, ko prihajajo v mesto, jahajo in sicer po moško, in nihče se nad tem ne spodtika. Daleč hoditi tu ni navada in še celo otrok, ako gre iz ene vasi v drugo kupit sol, zajaha konja.

Srbsko ljudstvo ostane nam vedno neprijateljsko, sovraštva iz njih srca nam ne bo mogoče iztrgati. Treba je torej, da si vsaj zagotovimo mladino. Do sedaj smo jo odtrgali vplivu srbskega učiteljstva o tem, da smejo učiti po šolah samo naši učitelji in učiteljice in pa, kar je izjema, nekatere zanesljive srbske učiteljice.

Da pa kolikor mogoče navežemo srbsko mladež s hvaležnostjo na nas, dajemo vsakemu potrebnemu otroku v šoli o polдне kosilo. Na papirju je namenjeno za vsakega 100 g kruha in 100 g juhe ali prikuhe, v resnici dobi pa vsak tudi dvojno od tega.

To jih je veselje gledati, kako prihajajo s pločevinastimi krožniki v kuhinjo eden za drugim, kako lepo posedejo po dvorišču ter povživajo svoje kosilce. Spoznajo, da se mi v resnici zanimamo za vsakega podnežnega.

Potrebni dobijo od nas pa tudi perilo in obleko.

Upajmo, da bo naše delo čez leta obrodilo dober in obilen sad!

IZ ŠOLSKEGA DELA.

Analiza šolskih spisovnic.

(Konec.)

Priznavam! tudi na moji poti je veliko stranpotic do nje, in ena glavnih je otroška domišljija. Zato tudi sem hotel omejiti takrat ono pisanje o vitezih ter ga spraviti v pravilni tok na podlagi virov, ki nudijo možnost duševnega presvatanja, zavirajo pa samopašnost fantazije. A v eni dobri smeri jo priporočam!

Da povem, kako je bilo!

Zadnji dan pred božičnimi počitnicami šolskega leta 1915/16. me vprašajo otroci: »Kaj pa naj zapisujemo o Božiču? Ali o praznikih?« »Ah, kaj bi tisto! Saj smo imeli prej vedno naloge, da smo pisali o Božiču,« dé eden. »Se bo že našlo, kakor se najde vedno,« drugi. »Bi smela jaz zapisati pravljico, ki so nam jo pravili stara mati?« vpraša deklica. — Pravljico! Nisem oporekal, v otroke pa je šinilo: pisati pravljice. Fantazija je začela svojo igro...

Od vseh, kar smo jih dobili, priobčujem le eno.

Oče in njegovi sinovi.

Živel je oče, ki je imel tri sinove. Starejšemu je bilo ime Jurij, srednjemu Lazar, mlajšemu Martin. Mati jim je umrla že pred več leti. Ker so pa bili jako ubožni, jih je oče spravljaj po svetu, rekoč: »Pojdite, in tisti, ki mi prinese največ denarja, bo moj dedič.«

Prvi se je odpravil z doma Jurij. Od očeta je dobil nekaj kruha in je odšel. Dolgo je hodil, ko hipoma pride v temen gozd. Samo ozka steza je bila pot, ki je držala skozi njega. Na tej stezi ga sreča starček, ki ga poprosi miloščine. Toda Jurij se niti ne ozre na starčka in ne da siromaku daru. Ko gre dalje, mu starček zažuga in reče: »Prišel bodeš do izvira; ko se skloniš, da bi pil, te piči kača, in ti hođi v izviru izpremenjen v zlato ribo.«

Jurij ni slišal starčkove grožnje. Šel je dalje po stezi, ki jo je videl. Spotoma ga začne silno žejati. Komaj je čakal, da pride do vode. Zdajci zasliši pred seboj žuborenje in zagleda hladen vir. Pohiti k njemu in se skloni, da bi pil. Ko pa približa ustna vodi, se dvigne iz nje kača in ga piči. Jurij pa je splaval kakor zlata riba v vodo.

Doma so ga čakali leto dni. Ker pa ga ni bilo nazaj, je odpravil oče po svetu Lazarja in mu dal nekaj kruha. Tudi Lazar je prišel v isti gozd. Tamkaj ga sreča starček in reče iste besede kakor Juriju.

Lazar gre dalje. Jako ga je mučila žeja. Že od daleč je zagledal studenček. Pospešil je korak, da bi bil prej tam. Komaj pa se skloni, da bi pil, piči tudi njega kača, in izpremenil se je v zlato ribo in splaval v studenec.

Martin in oče sta dolgo čakala doma. Ko pa nobenega od bratov ni bilo nazaj, reče mlajši brat Martin: »Oče, bratov ni nazaj; naj ju grem iskat.«

Oče pa je bil žalosten ter pravi: »Kaj še ti bi rad odšel? In jaz naj ostanem na stara leta sam?«

«Oče, povrnem se in privedem še brata.»

»Tudi Lazar je obljubljal, da privede Jurija, in Jurij sam je odšel z namenom, da se povrne, ali ni ne tega, ne onega!«

»Pustite me, oče,« prosí Martin, »in povrnemo se vsi trije.«

Oče se je vdal njegovi prošnji, je blagoslovil Martina ter mu dal nekaj kruha. In zadnji sin se je poslovil od njega.

Tudi Martin pride na svoji poti v tisti gozd. Tamkaj ga sreča starček in ga poprosi miloščine. Martin mu da vse, kar ima. Potem pa reče starček: »Vem, da greš iskat službe in brata.«

»Da,« odgovori Martin.

»Toda vedi,« nadaljuje starček, »v viru, ki prideš do njega v gozdu, sta tvoja brata. Izpremenjeni sta v zlati ribi, toda prikažeta se samo o polnoči. Rešiš ju lahko, a treba je, da dobiš zlato mrežo. Ta je shranjena v gradu, do katerega drži pot tri dni in tri noči čez tri gore in čez tri vode. A hoditi moraš neprestano, nikjer

počivati, nič na poti jesti in nič piti. Tretji dan prideš do gradu. V tega se moraš tiho splaziti in počasi iti po stopnicah do sobe, ki boš v njej videl zlato mrežo za ribe. Tiho idi in jo vzemi. Tedaj jo pogrni s platnom, da se ne bo videla. Tako jo daj v ta studenec in čakaj! Ko bo polnoči se prikaže riba. Plavala bo dalje po vodi. Ti pa ta čas odgrni platno in imel boš ribo ter rešil prvega brata. Drugo noč to ponovi, in rešen bo tudi drugi brata.*

Nato mu da staršek še mošnjo zlata in izgine.

Martin je storil, kakor mu je naročil starček, in dobil zlato mrežo, jo pogrnil s platnom in dal v studenec. Prvo noč o polnoči je rešil brata Lazarja, drugo noč sta pa oba rešila brata Jurija. Potem so se vrnili domov in so si pomagali iz uboštva z denarji, ki jih je imel Martin. Mrežo pa so shranili za spomin.

A, da se je omejila otroška domišljija le na pravljice, sprejel bi bil to panogo oficijelno v šolsko spisje; bilo pa je preveč pestrosti. Kako se začudim prvi dan po Novem letu, ko mi čita učenka kot svoj zapissek narodno pesem »Žena šla je na gostinjo, na en furež klobasijo, moža pa doma pustj in mu ostro naroči itd.« (Sicer pesem, ki jo Štrekelj-Glonarjeva zbirka še ne vsebuje); še večje pa je bilo moje začudenje, ko pride druga učenka, katere brat je bil po poldrugoletni odsotnosti z doma na vojaškem dopustu, z naslednjo svojo »pesmijo«:

Bratec je šel.

Jesen v deželo gre,
ptički na jug lete,
daleč na jug.
Bratec je naš odšel,
daleč na jug je šel
se vojskovat.
Zima obrni se,
bratec naš, vrni se
srečen domov!
Zima obrni se,
pomlad povrne se
v mili naš kraj!
Dvojna za nas pomlad:
se bo veselil takrat
ljubi naš brat.*)

*) Če kdo zasledi, da bi bila učenka te kitice kje povzela, jih sme vzeti za »plagiat«; meni niso bile znane, tudi mi ni znana podobna narodna pesem, kajti na tako bi še najprej rekel, da se je deklica naslanjala. Ker pa načelno ne obtožujem iz pedagoških vzrokov otrok laži, sem pustil tudi deklico vzleč svojemu sumu v miru.

Kaj sem hotel? Pesemco kratkomalo zavreči in ubiti veselje? Puščal sem svobodo pri zapiskih prej, pustiti sem jo moral tudi sedaj, da otrok ne zbegam. Vzeli smo »pesem« pod zelo kritično oko; ampak — obstala je! Kdor bi pa mislil, da je prišlo s tem v spisje »oficialno pesnikovanje,« se moti.

Bodi mi na tem mestu dovoljeno, da na nekaj opozorim. E. Heywang pravi, da je kot mal deček že sam koval pesnice in da »ti otroški poizkusi, kolikor so bili objektivno gotovo brez vrednosti, so imeli za me cno veliko ceno, da sem imel s pesnimi naše literature, s katerimi smo prišli v naši šoli — žalibog — le zelo, zelo malo v stik, nekako večje dejal bi skoro: nekako fimišijarno veselje.«* To vržno priznavam; a v ljudski šoli odrekam pravico obstoja takih poizkusov prispisovnem poukusamem, ker ne vodijo k strogo začrtanemu smotru. V otroških dnevnikih naj bodo, v šolske zvezke ne spadajo. Če pa pridejo v dnevnike, pa mora biti ravno pri teh stvarih učitelj nad vse kritičen, da se ne zbuja v otrokih prevelika samozavest, ki preide rada v bahavost. Pustimo jim veselje, a posebe jih do takih stvari n podžigajmo. V dnevnike pa je zašla tudi pri nas še marsikatera »pesemca,« časih v veselje, časih v žalost »pesnikov.« —

Kadar preidejo otroci do opisovanja narave, preti nova nevarnost, ki pa jo je zlasti spisje stare vrste zelo gojilo; to so refleksije. Tu mora biti učitelj zlasti previden, kajti za ničemer ne tiči fraza tako rada, kakor za njimi. Mnogi se jih priuče tudi iz knjig — žalibog, da dobivajo v roke tudi take — in ker se jim zde imenitne zato, ker jih ne razumevajo, si jih radi prilasté. Čustvo res da je prorojeno, a v otroku v smislu izražanja docela latentno. Kjer se izraža, se kaže le na konkretnostih. A, da ni brez nevarnosti niti tu, naj kaže naslednji odlesek iz otroškega spisa, naslovljenega »Večer« (»nevarnosti« sem podčrtal):

... Solnce je še veselo sijalo po naravi, ki se je radovala v poznem jesenskem času. Ptičke so skakale po vejah in pozdravljale to lepo, toplo solnce. Po gozdu je bučal veter in pripogibal visoko drevje. Sedel sem na jesensko rjavi trati in gledal naravo. Pred menoj so bili Slatinski gozdi, ki so bili ponekod zeleni, ponekod pa žareče rjavi. Videl sem tudi Letuš in druge Spodnjesavnske kraje, po katerih je solnce tako prijetno igralo. Zdajpa zdaj se je začelo votlo grmenje, ki je prihajalo z bojišča. Nebo je bilo čisto in jasno, kakor ribje oko. Solnce se je počasi nagibalo za Dobrovelj, proti večeru pa je zašlo. Veter je potihnil, nastal je večer, ki ga je pretresalo še vedno grmenje. Tam od nekod se je čulo lajanje psov. Gledal sem naravo, dokler je ni zagrnjla temna noč ...

* Iz knjige: E. Heywang „Der Aufsatzunterricht in meiner einklassigen Schule unter dem Leitstern der schaffenden Arbeit betrieben.“ — Zal. A. Haase, Praga.

Ravno pri opisih gledane narave so nevarnosti za refleksije največje, saj »bledi mesec« in »svetle zvezdice« kar kriče po njih, zlasti, ker srečujemo take »opise« tako pogosto v raznih tiskanih stvareh, ki splošno prihajajo v roke ljudstvu in deci. Če pa hočemo gojiti pri otrokih dober okus, jih ne bomo trpeli pri njihovih spisih; bičali jih bomo, in če jim jih priskutimo, bo otroški dobiček.

* * *

Ob koncu omenim še dvoje, kar je potrebno za uspešni napredek ~~pr~~ tega spisa:

1. temeljita priprava zanje od prvega vstopa v šolo;
2. učiteljeva priprava na lastni osebi.

Na naši šoli se goji spise takoj v prvem šolskem letu s pripovedovanjem. Komaj pa so začeli malčki dobro pisati, že tudi zapisujejo, kar sami vidijo; najprej z besedami t. j. s samostalniki, pozneje s stavki t. j. z glagoli in pridevniki. Reko v roki s temi zapiski postopa slovnica in pravopis. Kakor hitro pa so se razgreti s pripovedovanjem, kaj se je temu ali onemu pripetilo, se to zapisuje in riše: dvojno grafično prednašanje, utemeljeno po psiholoških zakonih. Vse to pa je samo priprava za gledanje in za produciranje. Komaj so dospeli v drugi razred, pišejo: kaj je bilo včeraj, ko je prišel otrok domov iz šole, kako je danes vstajal ter se odpravil z doma. Vsi ti zapiski pridejo v dnevnik ter se v šoli obravnavajo. Kmalu se jim pridružijo lastno izbrani doživljaji, prav neznatne stvarce, kajti posebnosti ne rabimo, še manj pa učinkov, ker nam gre le za pripovedovanje in za zapisavanje pripovedovanega. Časih je vse prav majhno in slabotno, pri vsem pa kričeča oblika. Nič ne škoduje! Na podlagi zapiskov samih jo dobimo v pest; saj imamo snov!

O tem le en primer. Vsakdo pozna preglavice, ki jih napravljata pri takem prostem zapisovanju direktni in indirektni govor — ali kakor ju imenujemo pri nas v šoli »resnični govor« in »opisani govor.« Pripočal bi vsakomur, naj pusti otroka samega pisati na tablo svoj lastni doživljaj, kjer nastopa razlika direktnega in indirektnega govora, naj okrepi to razliko z raznobarvnimi kredami (nam rabi za prvi rdeča, za drugi višnjeva, za ostale stavke navadna bela); naj išče ves razred pogrške, jih določa in popravlja; — ne bo dolgo, ko preide razlika tako v otroke, da bo vedno manj pogrškov v zvezkih. Lastno izbrana, zanimiva snov je pripomogla, da ne obupavate pri pravopisnem pouku.

Polagoma začno otroci uvidevati enoličnost tistih vsakdanjih zapiskov. Njihova produktivnost potrebuje hrane, a ne kažite jim jo sami; dovolj je, če jih opozorite, kje jo najdejo. In kaj kmalu si začnejo iskati sami dogodkov, čeprav majhnih, kakršne so pač doživeli. Če je bilo v prvem razredu še treba, da se »izproži« govornica, v drugem niti ne bo

več sila za to, da se pripravi zapisek. Kakor hitro pa so si začeli iskati doživljanje, že tudi pomalem izbirajo, produktivnost najde svojo naravno pot iz kvantitativnosti v kvalitativnost. In tedaj smo na prvi zgoraj označeni stopnji mojega načrta za postopek

Še več pa, kakor pri otrokih, je treba učitelju priprave na lastni osebi: v pripovedovanju, zlasti pa v tem, da v a d i s v o j l a s t n i o k u s, da se priuči sam zapisovanju tega, kar vidi.

Ne bojim se očitka, češ, to pač znamo! Kdor se hoče prepričati, ali res zna, sedi za mizo, pripravi papir in pero, zaglej se skozi okno, potem pa poizkusi brez olepšavanja zapisati, kar si videl.

Za to, da pripovedujem resnico, kličem na pričo — če je res potrebna — H. W. Baudisov članek »Vom Betrachten, Geniessen, Schaffen und anderen Dingen.«* kjer pravi: »Če se je hotel kak učitelj nadalje izobrazevati v spisju — zgodilo se ni prepogosto, ker je bil navadno že trdno prepričan, da je dobro podkovan v svojem jeziku — je storil to kolikor le mogoče neokretno; pisal je kake filozofske, domorodne, literarne sestavke. »Ekscerpiral« je, kakor pravi lepa beseda. Take vaje — pri tem ni mogoče nič izpremeniti — so logične umetninice, ki nimajo tudi najmanjše skupnosti z notranjo nazornostjo. »Sholastične epsercicije« so, pa naj že imajo obliko šolskega govora ali ne. Včutenje je pri tem docela nemogoče. Pri podavanju je le tipanje in iskanje, vse v zadregi, ali pa suženjsko naslanjanje na dano obliko. Občuteno napisati, gledano podati... ne vsako... le tisto, kar je res ogrelo, in tedaj zapisati, kadar je vtisek še tukaj. — — — Še več: Učitelj, ki se hoče vaditi v spisju, naj ne išče najprej »dramatičnih« snovi. Kar se mu vsiljuje pri vsakem koraku, naj si z ljubeznijo ogleda in opiše. Čisto skraja zapazi, da mu gre težko. Naj se tolaži — to so otroške boleznii, ki so jih prestali tudi naši veliki. Samo nikar ne »komponirati«, ne se pretvarjati; tako je treba zapisati, kakor se je gledalo v resnici, kakor se je spoznalo ali ne spoznalo.« —

Ravno tako je moje prepričanje in izpovedati sem ga hotel in moral zato, ker tudi izhaja iz lastne prakse. P. Fleré.

II. Matematično zemljepisje.

Dalje. (Glej str. 28.)

Solnčni sestav.

Reklo se je, da je Luna hčer Zemlje. Ko je bila namreč Zemlja še vsa tekoča v silnej vročini, se je vsled vrtenja odtrgal ob navniku kos ognjene snovi, se počasi zaokrožil v kroglo in šel po tisti poti naprej okoli Zemlje, kakor se je od nje odtrgal. (Primerjaj znane prikazni: alko teče kočija (voz) po blatni cesti, odtrgavajo se od koles kosci blata in sfrče deloma v isti smeri naprej (v ravni črti) kakor se vrti kolo. To se tudi opazuje pri

* Izšel v »Die Lehrerfortbildung« l. 1916.

okroglem brusnem kamnu. Ako se otroci za roke se držeč okoli enega, ki jih žene, vrté, mora zunanji najhujše teči in se šestokrat odtega od ostalih in odleti. Isto se zgodi s kamnom, ki si ga imel privezanega na niti in vrtel, če se je namreč nit utrgala; frače.) Sila, ki vleče vrteče se stvari od sredine, se imenuje *sredobežna sila*. Čim bolj pa se odtrgani kos od prvotnega telesa oddaljuje, tem manjša je sredobežna sila. Da pa Luna ni odletela od Zemlje bogve kam, temu je vzrok druga sila, to je *zemeljska privlačnost ali težnost*. Da gre Luna vedno isto pot okoli Zemlje, zato morata biti sredobežna in privlačna sila enaki.

Kakor je Luna del naše Zemlje, tako je tudi Zemlja del ali hči Solнца. Ali ima Solnce morebiti še več takih hčera? Da, ima jih in sicer veliko; glavnih pa je osem; ti so: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun (imena rimskih bogov in boginj; Zemlja se imenuje tudi Gea). Vsi ti so bili nekđaj v Solncu, ko je bilo hlapovito ali v ognjeni pari. Vsled vrtenja Solнца so se posamezni deli odtrgivali, eni večji, drugi manjši, se obličili v krogle in potovali vsled solnčne privlačnosti (gravitacije) okoli Solнца; tega potovanja še danes ni konec in zato imenujemo ta telesa potajoča ali *premičnice, planete*. Solnce nareja s *premičnicami* vred eno družino ali *solnčni sestav*. Primerjajoč njih velikost in oddaljenost, bi se podalo sledeče: Solnce kot krogla s premerom približno en meter; Merkur kot proseno zrno oddaljen od Solнца 20 m, Venera kot grah oddaljena 35 m, Zemlja istotako kot grah oddaljena 60 m, Mars kot konopljino zrno oddaljen 75 m. Med Marsom in Jupiterom so mali planeti ali asteroidi, ki so jih do sedaj odkrili nad 400. Jupiter kot srednje velika pomeranča oddaljen nad 250 m, Saturn kot majhna pomeranča oddaljen okoli 500 m, Uran kot velika črešnja oddaljen 1 km in Neptun kot češplja oddaljen $1\frac{1}{2}$ km.

Ponazoruj te velikosti z risanjem na tabli! Razdalja se pa lahko ponazoruje s tem, da si mislimo planete postavljene v kraje, ki so od šole oddaljeni dotično mero. Še bolj nazorno bi to bilo, če bi si kdo napravil kroglice v prej povedani velikosti, jih nasadil na navpično stoječe tanke žice, ki so pritrjene v majhnih stojalih in jih tako po vrsti razpostavil na vodoravno ležeči tabli okoli luči. »Zemlja« bi naj dobila drugačno barvo kakor ostali planeti, da se vidi, da sta dva planeta bliže solнца kot Zemljaznotranja planeta; drugi so zunanji planeti.

Znotranja planeta.

Merkur.

Polmer njegovega kroga okoli Solнца znaša 57 milijonov km; premer njegovega obla je le ena tretina zemeljskega premera. Svojo pot okoli Solнца obhodi v 84 dneh; torej je na Merkurju leto krajše kakor pri nas

en letni čas. Ker je Solncu najbližji, je na njem huda vročina in bliščoba; s prostim očesom ga je le redkokedaj videti, ker je preblizu Solnca.

Venera.

Od Solnca je oddaljena 107 milijonov km in je skoraj tako velika kakor Zemlja. Okoli Solnca pride v 224 dneh in se zavrti v $23\frac{1}{4}$ ure okoli svoje osi. Včasih jo vidimo zjutraj pred Solncem kot lepo blestečo zvezdo in jo imenujemo danico ali juternico. Če se pa pokaže šele po solničnem zahodu, se imenuje večernica. To se da s kroglicami in z lučjo lepo pokazati. Vzemi za Merkurja kot grah veliko kroglico, za Venero in Zemljo pa kot srednje jabelko. Če postaviš Zemljo in Venero na severno stran od luči, tedaj Venere nič ne vidimo (mislimo si, da smo na kroglici »Zemlja«), ker je njena temna stran k nam obrnjena. Ako se pomakne Venera v krog na zahodno stran, vidimo nje levo polovico razsvetljeno. Bolj ko se bliža južni strani, bolj je svetla. Ko je ravno na jugu tako, da so Venera, Solnce in Zemlja v ravni črti, je zopet ne vidimo, ker jo Solnce zakriva. Na dosedanji poti je bila na desno od Solnca; videli smo jo vsako jutro pred Solncem, dokler ne vzhaja s Solncem vred. Minilo je 112 dni. Za tem se začne Venera prikazovati na levi strani izza Solnca; zato jo opazimo zvečer kmalu po solničnem zahodu. Nekaj tednov se vedno bolj oddaljuje od Solnca proti vzhodu. Ko stoji na vzhodni strani, je le nje desna polovica razsvetljena, ali mi vidimo pravzaprav le četrto oble svetle. Potem se navidezno približuje Solncu; svetloba na njej pojema, dokler ne stopi zopet med Zemljo in Solnce. Venera ima torej slične mène kakor Luna. Svetloba in gorokota sta na njej še enkrat tako močni ko na Zemlji.

Zemlja

je tretja premičnica kot hčer Solnca. Da je zemlja del ognjenega Solnca, dokazuje med drugim tudi njena notranja vročina. Odduški ali dimniki tega »pekla« so ognjeniki, ki iz njih včasih švigajo silni ognji in teče lava dokazujoč, da je znotraj naše Zemlje še vse ognjeno-tekoče. Zunaj okoli se je Zemlja že ohladila in dobila trdo skorjo iz kamena. Ker se pa Zemlja vsled shlajevanja stiska proti središču, se nje zunanja skorja grbanči kakor pri jabolku, ki izgubiva polagoma vodo; te grbe so gorovja. Tudi topli vreli (toplice, geisirji) spričujejo, da je Zemlja znotraj še žareča, a se počasi ohlajuje.

Zunanji planeti.

Mars.

Njegova oddaljenost od Solnca znaša 225 milijonov kilometrov, premer njegovega obla je pa za polovico manjši nego Zemljin. Okoli Solnca

pride v 686 dneh; torej je na njem leto skoraj dvakrat tako dolgo kakor pri nas. Okoli svoje osi pa se zavrti v $24\frac{1}{2}$ ure.

Poglejmo si malo, kako potuje tak zunanji planet okoli Zemlje in Solнца! Na vodoravno ležečo tablo se postavi luč, na nje severno stran kroglica (Zemlja) in nekoliko manjša (Mars), vsi trije v eni črti. Vidi se, da gledajo prebivalci Zemlje v nočnih časih rdeče se svetlikajoči planet. Pomakni planet proti zahodni strani! V tem stališču zagledamo zemljani planet šele proti jutru: vzhaja pred Solncem. Med tem se vedno bolj približuje Solncu, dokler ne stoji zadaj za njim, nam nasproti; takrat nam vzhaja ob enem s Solncem (kroglico »Zemlja« je treba včasih zasukati okoli svoje osi, da se to spozna) in se izgubi v solnčni svetlobi. Za tem ga opazimo na zahodni strani po solnčnem zahodu, kako zmiraj zaostaja, dokler nam ne stoji opolnoči spet na jugu. Ker pa med tem tudi Zemlja potuje, zato ni pot planetov tako enostavna za opazovanje. Naidalje je tudi treba pomeniti, da je pot planetov poševna na pot Zemlje. Če si mislimo Zemljo kot kroglico na vodi, ki torej plava vodoravno okoli Solнца, je pot planetov malo pošev na vodno gladino in sicer polovico pod vodo, polovico pa nad njo. Točki, kjer se pot planetov z zemeljsko potjo (površino vode) križa, se imenujeta v o z l a.

Na Marsu je marsikaj podobno razmeram na Zemlji. Svetle pege pomenijo suho zemljo, temne pa morja. Dočim je na Zemlji skoraj štirikrat več vode kot suhe zemlje, je na Marsu baš nasprotno. Zato so na njem tudi oblaki, dež, sneg. Letni časi so tam tudi našim podobni, ker je Mars istotako nagnjen proti severu kakor Zemlja; samo za polovico daljši so. Ker ima Mars tudi ozračje, zato je jako verjetno, da so na njem tudi stanovalci, morebiti mnogo bolj izobraženi ko mi, ki opazujejo našo Zemljo, veliko kakor Venera.

Okoli Marsa krožita dva meseca, ki pa imata le po 7 km premera, tako da lahko človek pride v enem dnevu okoli in okoli.

Mali planeti ali asteroidi.

To je skupina malih planetov, ki krožijo izven Marsa okoli Solнца. Do sedaj so jih našli čez 400. Nekateri zvezdoslovci so mnenja, da so to deli velikega planeta, ki se je razbil.

Jupiter.

To je največji planet našega sestava. Njegov premer je 11 krat daljši nego Zemlje in iz Jupitra bi se dalo narediti 1280 takih krogel kakor je Zemlja. Od Solнца je oddaljen 770 milijonov km; njegovo leto traja 4333 dni ali nekaj manj ko 12 naših let. Okoli svoje osi se zavrti v približno 10 urah; zato imajo tam 5 ur dolg dan in 5 ur dolgo noč. Jupiter zelo

močno sveti; zadnje mesece tega leta (1916) sveti celo noč. Njegova močna svetloba prihaja od tega, ker je Jupiter še zelo žareča masa; ko se bo toliko ohladil, da bo na njem ko je sedaj pri nas, bo Solnce že izgubilo mnogo svoje svetlobe in toplote. Jupiter ima pet lun ali mesecev, ki povzročijo na planetu letno 4400 mrkov.

Saturn

je nekaj manjši kot Jupiter, a njegov premer je devetkrat večji nego Zemljin. Od Solнца je oddaljen 1410 milijonov km; za svoj obhod okoli Solнца potrebuje $29\frac{1}{2}$ naših let. Ker e pa ta planet zavrti že v $10\frac{1}{4}$ ure okoli svoje osi, so dnevi in noči malo daljše ko na Jupitru. Nekaj posebnega so obroči okoli Saturna. (Pokaži primerno podobo!) Ta planet ima tudi 8 mesecev in morebitni prebivalci Saturna imajo kaj gledati. Od našega Solнца ima že malo svetlobe in gorkote. Proti koncu meseca decembra tega leta vzhaja že ob 8. zvečer; dne 24. decembra stoji ob 4. zjutraj ravno na jugu.

Uran

je malo znan planet. Vsled neizmerne oddaljenosti od Solнца — 2873 milijonov km — ga je s prostim očesom težko videti. Njegov premer je štirikrat daljši ko Zemljin in za svojo pot okoli Solнца rabi 84 let. Ima 4 lune in če nima lastne svetlobe (vsled žarenja), je na njem razloček med dnevom in nočjo le mailien.

Neptun

je zadnji do sedaj znani planet našega solnčnega sestava. Zanimiva je njegova odkritev, ki kaže človeško bistroumnost. Zvezdoznanci še ga niso videli, a iz nekaterih nepravilnosti v Uranovi poti okoli Solнца so določili, kje se nahaja, kako velik je, koliko časa rabi okoli Solнца, kako daleč je od njega itd. Ko so naravnali teleskop na proračunjeno mesto, so našli ondi res zvezdo premičnico, ki so jo nazvali Neptun. Ta je oddaljen od Solнца 4445 milijonov km, a njegov obhod se izvrši v 165 letih. Po velikosti je sličen Uranu. — Izračuni oddaljenost v praktičnih zgledih, da vidijo učenci, kako daleč sega družina Solнца!

Zvezdni utrinki, meteori, repatice.

»Zvezda se je utrnila, človek je umrl« pravijo ljudje, ki trdé, da ima vsak človek svojo zvezdo na nebu. Ako se v jasni noči oziramo po nebu, zapazimo, zdaj pa zdaj manjšo luč, ki švigne po ozračju in ima za seboj svetel rep, kar pa vse skupaj v nekaj sekundah ugasne. To so zvezdni utrinki. Prav redko pa se prikaže na nebu velika žareča krogla, ki se počasneje naprej pomika, puščajoč za seboj svetel rep in pri tem se nebo

močno razsvetli. Včasih se taka žareča krogla z močnim pokom razleti, ali pa izgine. To so *m e t e o r i*. Ljudje jim pravijo ponekod škopnik, kakor škop goreč škrat, ki gleda, da bi zažgal kako hišo. Ako pa opazijo le hipno močno svetlobo, pravijo, da so se nebesa odprla in kar si kdo v tistem trenutku zaželi, to se izvrši. Ako prileti meteor ali njegovi delci na zemljo, jim pravijo zvezdoslovci *m e t e o r i t i* ali *aëroliti* — izpodnebniki. Takšni izpodnebniki so zelo različne velikosti; drobni, gosti — kamenit dež — ali pa težki do več sto stotov. Na Francoskem, na Grönlandiji so jih našli že mnogo. Sveti kamen v Kabi v Meki, kamor roma vsak Turčin vsaj enkrat v svojem življenju, je tudi izpodnebnik. Ti izpodnebniki so ali iz železa ali iz kamna. — Od kod so? Zvezdoznanci trde, da so zvezdni utrinki in meteorji ravno tako člani naše solnčne obitelji kakor drugi planeti in krožijo krog Solнца. Ako zaide katero teh trdnih teles, ki so drugače nevidna, v atmosfero naše Zemlje, se vsled silnega zračnega drgnjenja tako zažari, da posije ali pa se celo razprši. Ko pride izven ozračja, se ohladi in ugasne.

Tudi *r e p a t i c e* ali *k o m e t e* se prikazujejo v našem solnčnem sistemu. A to so večinoma gostje, ki prihajajo pozdravljat Solnce. Imajo svetlo glavo (jedro) in dolg rep. Glava je iz skupine meteorov ali trdnih snovi, ki so omotani v meglo, paro. Čim bliže Solncu pride komet, tem bolj se ogreje in požuri; zato se bolj razsvetli in pare ostajajo za njim kot rep. Ta se nahaja vedno na odsolnčni strani komete. Ko se repatica oddaljuje od Solнца, je njen tek vedno počasnejši, rep zato krajši in vse bolj obledeva, dokler ne izgine v vesemiru. Sploh pa sodijo, da je med meteorji, meteoriti in kometi sorodstvo. Opazovali so namreč, da se je komet razdelil v dva ali več delov in zato trdè, da so meteoriti delci kometov ali mali kometi za se, ker je spektralna analiza dognala, da so vsi iz približno istih snovi. Iz tega spoznamo, kako nam veda vzbuja le občudovanje do xrasot neba, ki so nevednim ljudem povzročale le grozo in strah.

V. Pulko.

SLOVSTVO.

A. OCENE.

Dve novi deli za pouk v risanju. (Konec.) Konci knjige je deset tabel, ki kažejo deloma primere o analizi otrokovega obzorja, pa vaje za posamezne razrede, oziroma grafičen načrt, ki kaže učitelju, koliko bi se dalo v najboljšem slučaju doseči. V najboljšem! Zakaj vsak pisatelj pouda mnogo tvarine. To seveda v prvi vrsti ni zato, da bi pokazal koliko zna, ampak po izreku: »Kdor veliko da, da vsakemu nekaj.« Kdor ne more doseči vsega, naj doseže nekoliko.

Ilustracije v knjigi bi bile tuptam v tehničnem oziru lahko boljše. S tem pa seveda nočem reči, da ne ustrezajo popolnoma svojemu namenu. Ilustracije na prilogah so z ozirom na svoj namen prav dobre. Da bi bile te risbe večje, je nepotrebno, ker hočejo le pokazati kaj in ne kako. To je že izčrpno povedano v knjigi.

Vobče je delo lepo in znanstveno temeljito. Čeprav snov ni nova, ampak jo je v bolj ali manj podobni obliki obravnavalo že mnogo pisateljev metodikov, vendar ima naš pisatelj zaslugo, da je s srečno roko izbral vse najboljše, da je snov obdelal posebno z ozirom na pravilno in smotreno podajanje, in da je osnoval svoje delo na strogo znanstveni podlagi in utemeljitvi.

Radi popolne orientacije bi bilo želeli, da izide čimprej tudi drugi del. Pristojne oblasti pa naj bi poskrbele, da dobi učiteljstvo knjigo v roke, jo prouči in poizkusi udeležiti nje namen.

2.) Jos. Jar. Filip: *Plášná stylisace dle přírody. Díl I.* V Praze. Nákladem »Dědictví Komenského.« Cena 6.— K. Tak naslov ima risarsko delo, ki me je opozoril nanj »Učiteljský Tovariš.« Delo sicer ni popolnoma novo, vendar se izplača naknadno izpregovoriti o njem. Toliko neizkaljenega veselja mi ni nudila že dolgo kakšna strokovna knjiga o risanju.

Pisatelj umetnik obravnava v knjigi stilizacijo prirodnih oblik in sicer dosle-

stilizacijo listja, cvetja in plodov. Knjiga obsega na 220 straneh lepo pisмено vsebino in še bolj bogato ilustracijsko snov, ki daje šele delu popolno vrednost! Ilustracije so deloma posnete po izdelkih učencev s tkalskih šol v Humpolcu in Kraljevih Dvorih, pa tudi po izdelkih ljudskih šol, ki so delovale v smislu pisateljevem. Nekaj osnutkov je izdelal umetnik sam. Delo je namenjeno v prvi vrsti učiteljstvu, ki naj bi pripravljalo v šoli pot za smotreno gojitev ornamentike.

Že v predgovoru utemeljuje pisatelj **potrebo risanja okraskov** in zato vaje v stiliziranju večno lepih prirodnih oblik. Pisatelj pravi, da se pri nas sicer ni nikoli temelito delalo proti risanju okraskov, novi učni načrti pa tako risanje naravnost zahtevajo s tem, da so odločili temu vprašanju posebne odstavke.

V uvodu govori pisatelj o **umetniški vrednosti ornamentike** in o nje zgodovinskem razvitku vse do moderne dobe. Zgovorno se obrača proti onim, ki jim je krasiitev nepotrebna ali celo resnega človeka nevredna. Potem dokazuje, da zgodovinski okraski vobče nimajo smisla za naše čase, ker teh okraskov ni zamislil človek današnjih dni, in ki zato ne more imeti za nje pravega umevanja. Z ozirom na **narodno ornamentiko** pravi, da je nesmisel, če posnemamo okraske tujevdan. Tudi prava pot je: **proučevati narodni ornament, poglobiti se v njega dušo, najti v njem to, kar je zares narodno, odkriti v njem zaklade češke in slovanske stilizacije, kompozicije in harmonije barv, potem pa s takim znanjem proučevati našo domačo češko narodo, stilizirati iz nje nove motive in iz teh komponirati nov ornament** (str. 9.)

V prhnidem odstavku je na kratko označena **razdelitev okraskov** po motivih, ki jih uporabljamo, po namenu, ki mu služijo, pa po svoji zunanji obliki.

Potem obravnava pisatelj s podobo in z besedo najvažnejša **pravila za sestavlja-**

nje okraskov. Razmernost, somernost In ritem so tu opisani na podlagi premnogih uzorcev, ki govore več nego tiskana beseda.

V nadaljnjih odstavkih je popisan način stilizacije, stilizacija barve, postopek pri risanju in obravnavanju, oprema risb i. t. d. Vse to je zopet bogato ilustrirano.

Pisatelj prehaja nato k **stilizaciji posameznih rastlinskih elementov**, k stilizaciji listja, cvetja in sadja. Lepo po redu obravnava najenostavnejše liste s celim robom, potem nazobčane, napiljene, krpaste, razdeljene in sestavljene liste. Tu se ti odpre doslej neznan zaklad, globok in bogat nad vse mere. Misli sem doslej, da imam nekoliko smisla za ornamentiko. A ob pogledu na Filipijevo delo, ki ti iz najenostavnejšega lista pričara dolgo vrsto najlepših osnutkov, sem se čutil jako majhnega in pouka potrebnega. Takisto je pri cvetju in pri sadežih. In vse hodi svojo pot lahko in ob sebi umljivo. Kaj če so končni motivi že daleč od prirode! Lepi so. Taki morajo biti in nič drugačni. Razvijajo se in rastejo bordure in obrabki in uzorci brez kraja in konca. Vse je enostavno lepo, novo in — **narodno**. Da! Čimdalje sem pregledoval te motive in kompozicije, tembolj se mi je utrjevalo prepričanje, da je to sicer novo, moderno, pa ne morebiti nemško ali odkodersibodi. Iz teh oblik diha naša **slovanska umetnost**, moderna sicer a vseeno vsa naša! Kakor je že rekel mož v uvodu o narodni ornamentiki. Ni le rekel, ampak je storil.

Med ilustracijami je seveda tudi tu vsepolno čtiva, ki pojasni to, česar ilustracija ne pove. Vsepovsod je omenjen postopek pri pouku. Pisatelj vse do konca vceplja čitatelju svoje vzore in misli.

Barvastih ilustracij sicer ni mnogo. Le osem jih je. A tudi tu vidimo nova pota, slovansko čustvovanje.

Ko sem knjigo prelistal, mi je bilo žal, da ne morem pričeti z drugim delom, ki ga še ni. Zato sem se povrnil k prvemu. In se bom še in še.

Drag. Humek.

Weyrichs Ratgeber zur Vorbereitung auf die Lehrbefähigungsprüfung für Volks-

und für Bürgerschulen und zur Fortbildung des Lehrers überhaupt. Zadnjič smo omenili tega dela I. zvezek, ki govori o pripravi na usposobljenosti izpit. II. del obravnava v štirih posameznih zvezkih snov za meščanskošolske izpite: zato opozarjamo na nje v prvi vrsti učitelstvo, ki se pripravlja na te izpite; kakor pa pove že zgorajšnji skupni naslov, služijo zvezki tudi kot vodnik in svetovalec za nadalino učiteljevo izobrazbo sploh, in kot take priporočamo vsem učitelstvu. Kolikor poznamo tozadevno literaturo, moramo priznati, da ti zvezki daleč nadkrijujejo podobne »svetovalece«, v katerih človek zaman išče ravno tistega, kar bi najbolj potreboval. Sestavljeni so zelo skrbno in vestno ter nudijo obilo snovi. Splošno so urejeni vsi štirje zvezki po sledeči razporedbi: 1. Študijska pota, kjer se obravnavajo razni avstrijski pripravljalni tečajji za meščanskošolski izpit, in se dajejo navodila za zasebni uk; 2. izpitni predpisi (vsak zvezek za posebno skupino); 3. studij predmetov za vsako skupino zase z navodilom za uk in z izbranimi ustnimi in pismenimi izpitnimi vprašanji; 4. pregled knjiž, ki se priporočajo. — Obravnavajo pa zvezki po vrsti naslednjo snov:

1. zvezek: **Allgemeines und Pädagogik** (48 str., cena I K 60 v). Ker ima ta zvezek v svojem 4. oddelku (pregled knjig) na 20 straneh res pregled najnamenitejših nemških pedagoških del, ki se lahko priporočajo za studij in za zasebno čtivo, opozarjamo nanj tudi vse okrajne in domače šolske učiteljke knjižnice. Seznam knjiž in pedagoških listov se ozira zlasti na moderne znanstvo.

2. zvezek: **Prva strokovna skupina** (nemščina, zemljepis in zgodovina). Kakor že zahteva snov sama, je ta zvezek s svojimi 181 stranimi najboljše (cena: 5 K 60 v); škoda je le, da je prikrojen le za Nemce, in si mora slovenski učitelj k njemu še sam zbirati snov, ki jo rabi za izpit iz slovenščine; tak dopolnilni zvezek k temu bi nam prav koristil, saj slovenski učitelj, ki se posveti studiju za ta izpit, dostikrat ne ve, kam naj se obrne za navete.

3. zvezek: **Druga strokovna skupina** (matematika, prirodopis, prirodoslovje) obsega 36 str. (cena: I K 40 v). Tudi ta zvezek navaia obilico znanstvenih in metodičnih knjiž, obravnavajočih to stroko, vendar pa opozarja vedno na lastne poizkuse in opazovanja, kakor to zahteva tudi izpitni predpis. Zato tudi najdemo med priporočanimi knjigam največ navodil za poizkuse, kakršna so zlasti za zasebni studij neobhodno potrebna.

4. zvezek: **Tretja strokovna skupina** -- obravnava na 40 str. (cena 1 K 50 o) geometrijo, prostoročno risanje, lepopisje. (Z ozirom na matematiko je vzeti v roke tudi 3. zvezek.) Oddelek pri prostoročnem risanju se ne omejuje le na to, marveč obravnava in navaia spise tudi za studij umetniške zgodovine in umetniške vzgoje, kr rabi vsakdo, ki si hoče pridobiti vpogled v to strujo novodobne pedagogke.

Vsi zvezki so izšli kot posebna izdajanja »Lehrerfortbildung« (v zal. A. Haase v Pragi) in jih dobivajo naročniki tega lista, kakor tudi vsa druga mnogovrstna posebna listovna izdajanja, po znižani ceni in sicer: 1. zvezek za 1 K 30 v, 2. zvezek za 4 K 80 v, 3. zv. za 1 K 20 v, 4. zvezek za 1 K 20 vin.

Pav. Flerè.

Dvoje mladinskih knjig iz leta 1917. Konec leta 1917. je prinesel naši mladini dvoje knjig, po katerih sega z veseljem in s pridom. To sta: **Fr. Milčinskega »Tolovaj Mataj«** iz založbe »Tiskovne zadruge« v Ljubljani in **Fr. Levstikov »Martin Krpan«,** na svetlo dan od »Nove založbe« v Ljubljani.

Zbirka povestic v »Tolovaju Mataju«, ki jih je napisal Fr. Milčinski, ponai več kot kompozicijo raznih pravljic in sorodnega blaga, je lepa knjiga, dasi ne dosega prvih »Pravljic« Milčinskega. Krvavi naslov knjige res krije mnog pravljiski biser, ki je užitek za otroško domišljijo in mlado srce, le škoda, da trpi radi neubranosti pri ureditvi celota. Če bi bil Milčinski vesten tudi v tem oziru, bi pač odpadli tudi »Butalci«. A znabiti ga je zavedel uprav ta ton, da si je dovolil tudi drugie v vsebini neumestnosti, kakršna je na pr. ponesrečeni dovtip v zadnjem stavku »Poldruegega Martina«, v koncu pri »Mačehi in pastorki«. Odkrito pa priznavamo bogastvo Milčinskega jezika, njegovo fantazijo, ki tako neprisljieno in lahkotno ustvarja novo iz starega ter podaja v tako naivnem tonu, da zlasti otroci lahko uživajo njegovo pravljieno umetnost. Težji je v knjigi za nje užitek v Vavpotičevih risbah, ker so jim nekatere prave uganke.

Vse drugače je nastopil z risbami H. Smrekar v »Martinu Krpanu.« Zavedal se je, da dela risbe za prvo — imenujmo z našega stališča — slovensko mladinsko knižo in po njegovi zaslugi je prišel za svojo 60-letnico Krpan naši mladini v roke v naidostojnejši obliki. Škoda je, da v predragi (cena 5.50 K!), ker tako ne najde lahko razširjenja, kakor ga zasluži kot Levstikov in Smrekarjev »Krpan«.

Pav. Flerè.

B. KNJIŽEVNE NOVOSTI.

Učna snov za pouk e alkoholu v ljudski šoli. Tako se imenuje brošurica, ki jo je sestavila za zbirko protialkoholnih spisov »Svete voiske« v Mariboru učiteljica Antonija Štupca. O knjižici še spregovorimo. Za danes jo najtopleje priporočamo. Naroča se za 50 vin. (po pošti 53 vin.) pri »Protialkoholnem društvu »Sveta vojska« v Mariboru.

M. Maeterlinck: Život pčela. Izdalo in založilo Hrvatsko prirodoslovno društvo v Zagrebu. Cena vez, 5 K, nevez 4 K; člani društva dobivajo knjige zastoni, naročniki »Prirode« po znižani ceni (4 K, ozir. 3 K).

»Život pčela.« ki je izšel kot I. zvezek »Odabranih djela iz prirodoslovja«, je vohče tako svetovnoznano delo belgijskega pesnika, da je odveč vsaka beseda, ki bi mu io govorili v prilog. Čebelar se bo naslajal nad filozofskim razmotrivanjem zagonetnega življenja svojih ljubljenk, ljubitelji prirode bo užival pri tem, kako uči Maeterlinck opazovati prirodu, kako odpira oči ter vodi pred najskrivnejša vprašanja. Zato priporočamo delo tem dvema, kakor tudi vsakemu, ki zna ceniti pesniško umetnino. —č.

C. ČASOPISNI VPOGLED.

»Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule«, letnik 1917., štev. 1. - 8.

Odkar se je l. 1916. izločila iz lista vsa snov namenjena nadaljnji učiteljski izobrazbi ter dobila svoj lastni prostor v spodaj pogovorjeni »Lehrerfortbildung«, se vedno jasneie očrtava namen, ki ga Sch. A. zasleduje. Imenovali bi ga: podrobno delo v šolski praksi in udeistvovanje vzgojnih umetniških zahtev v njem. Strua, v kateri se to delo giblje, je zmerna strua zahteve delovne šole, osredotočena zlasti na domovinoznanstvo in sploh na pouk, vzet z domačih tal. Ker list ne zastopa nikakih, v praksi ne lahko izvedljivih smeri delovne šole, ter se izogiblje ekstremov, ki se jih smejo s pridom lotiti le močne in samostojne osebnosti, se mu pozna tudi na zunaj, č je njegovo gnotno stališče utrieno ter r. čuni s precejšnjo svojo razširjenostjo. Vsibinsko pa je postal v letošnjem letnik splošno bolj plehek — ali tudi morda ravno zaradi izogibanja ekstremov? ali morda zaradi prevladovanja »voine snovi v šoli«; Prezko začrtani krog mu pušča premalo razmaha.

V naslednjem opozarjam iz letošnjih številk 1. — 8, na nekatere spise, zaradi katerih samih je list vreden čitanja. Sem spadajo:

O. Seinig: »Dramatisiertes Geschehen, Lehrhaftes Mimen«, kar je vzeto iz Seinigovega dela »Organisierte Ausdruckspflege«; od takega načina poučevanja pisatelj upravičeno pričakuje, »da je zelo pripraven za utrditev otroške domišljije in za poživitev zanimanja tudi pri suhoparni učni snovi. Razentega je primeren otroškemu duhu, ki je prikrojen za domiselnost, in omogoča učitelju, da se lahko povzpneja od domiselnosti do abstrakcije.« — **V Auskunftsstelle für Photographie und Projektion** obravnava prof. O. Frey to preimeno učilo ter pogovarja njegov pomen z ozirom na fizik. — kemijski in tehnološki, biološki, geografsko-geološki pouk ter fotografijo in projekcijo v matematičnem pouku. Res da stoji pisatelj tu na stališču izven ljudskošolskega pouka, a nauk, ki ga razvija je hasek lahko tudi ljudski šoli, ki ima za taka nazorila — primerna sredstva. Pod istim naslovom nadaljuje g. Stubner o stereoskopu, ki nam je doseglivejši, in kakor je našim razmeram primernejši. — Za ljudsko šolo važnejši je Heitzenbergerjev »Anleitung zur Herstellung brauchbarer Lehrbehelfe«, ki sem ga omenil že v lanskem letniku in se v tekočem nadaljuje. Letos obravnava dozdej mala dela za zbirko učil (stojala, police), razne nazorilne tabele za računstvo (zlasti priporočljivo), zgodovinske in zemljepisne pregledne in ponavljalne tabele, učila za geometrijski pouk. — **Über die Verwendung des Wechselstroms zu Schulversuchen** (J. Klima) kaže zelo nazorno, kako je mogoče poizkusno seznaniti učence v šoli tudi s to snovjo, za katero navadno nedostajajo primerna učila.

Od metodskih obravnjav in navodil za take bi omenil zlasti še: »Die Erdkunde der Kleinen (Kinzelmann)«; »Lektion: Der Quirl (Seinig)«; »Wintersport und Wintervergügen in der Arbeitsschule (Stegbauer)«; »Die methodische Behandlung der Alkoholfrage (Storch)«; »Frühling in der Heimat (Melzer)«; »Der Weg zum eigenen Stil (Srb)«; »Bemerkungen zum Thema: Etwas über Rechenvorteile in der Praxis (Sonček)«; »Das Daheim im Geschichtsunterrichte (Siroky)«; Die alten Maße im modernen Unterrichte (Fritsche)«; **Über das Stellenwertbestimmen beim Dividieren der Dezimalbrücke** (Pröckschl)«; »Hebelversuche (Petzold)«.

V poglavje umetniške vzgoje spadaio razen nekaterih krajsih zapiskov: »Zur Natur- und Kunstbetrachtung (Theimer)«; »Bilder als Zeichenvorlagen (Mitsch)«; »Kunstgenuß und Erziehung zur Arbeit (Mitsch)«; Das Problem der künstlerischen Jugenderziehung in der Pädagogik Prof. dr. Wilhelm Reims (Meyer)«.

Socialnopolitičen je spis »Die Sorge um unsern Nachwuchs (Felbinger)«.

Zaradi njegove kurioznosti pa omeniam še »Einige anregende Gedanken über die weibliche Dienstpflicht (Gabriela Donabauer)«; kuriozo je spis zlasti zato, ker hoče njegova sestavitelica vzgojiti dobre matere na podlagi militarizma. — Pav. Fleré.

»Die Lehrerfortbildung — Schulwissenschaftliche Rundschau«; letnik 1917., št. 1.—8.

Z letošnjim letnikom je postal list mesečnik in se je tudi vsebinsko dvignil; lani je bil še poizkus, letos pa je samostojen delavec, ki podaja učitelstvu obilo snovi in še več navodil za nadaljno izobrazbo. Mal izvleček iz vsebine letošnjih zvezkov 1. do 8. naj pokaže, v kateri smeri se giblje v listu obravnavana snov.

Vzgojno in psihol.-znanstveni članki: »Zur Theorie und Technik des psychologischen Massen- und Demonstrationsversuches (prof. dr. A. Fischer)« obravnava poizkusno psihologijo. — Z isto snovjo se pečata tudi spisa »Ein Weg, die Sprache unserer Kinder zu erforschen (J. Schlag)« in »Neue Untersuchungen über die Entwicklung der Ausdruckformen (Ruttmann)«. — »Der gegenwärtige Stand der Beliebtheitsuntersuchungen (dr. G. Deuchler)« podaja analizo in sistematično teorijo in prakse omenjenih preiskav in njihove vrednote. — »Fertigkeit (Sallwürk)« je znanstvena obravnava ročnosti. »Die militärische Jugenderziehung — Eine pädagogische Stellungnahme (W. Kluge)« pa simpatično pisan članek o vojaški vzgoji, ki izzvani v zahtevo, da bodi vsa vzgoja mladine do 20. leta »velikopotezna narodna vzgoja po narodnovzgojnih načelih.« — V to poglavje spada tudi spis »Die Förderung der häuslichen Erziehung (Thelemann)«.

Šolska higiena je obravnavana v »Die Geisteskrankheiten des Kindesalters (Ruttmann)« in »Sprachkranke Schulkinder (Rothe)«.

V poglavje umetniške vzgoje spada »Einführung in das Ornamentieren (Rothe)«, — Glasbeno znanstvo zastopa spis »Dur und Moll (R. Wicke)«.

Strokevno znanstvo je obravnavano v »Vom Hunger — Ein zeitgemäßes Kapitel der Biologie (E. Hassenpflug)« in »Biologie der Straßenbäume in der Großstadt (isti)«.

Izključno nadaljnji izobrazbi služijo »Mathematik« in Lösungen der mathematischen Aufgaben (Rust)«; »Mineralogischer Teil der Lehre von Stoffen (Heiß)«; »Naturgeschichtliche Präparationswerke (Haasenpflug)«; »Vierzig Aufgaben für die Fortbildung in der Psychologie (Volkmer)«.

List polnijo tudi razni aktualni članki, ki pa, prikrojeni potrebam nemškega misljenja, za nas niso dovolj važni. —

Omenil sem, da je nastal list »L.-Fortbildung« iz »Sch.-A.«; po svoji bistveni notranosti sta v zvezi tudi še danes in dopolnjuje drugi s praktičnimi izvajani znanstveno teorijo prvega. Tudi naročilna cena

in veže; oba skupaj staneta letno 10 K, posamezno pa »L.-Forth.« letno 8 kron, »Sch.-A.« 6 K (Zal. A. Haase — Praga.)

Pav. Flerč.

RAZGLEd.

A. KULTURA.

Več luči! V založbi konsumnega društva za Ljubljano in okolico je začela izhajati drobna in skromna knjižnica poučnih in zabavnih spisov za slovensko delavstvo »Več luči!« Pravkar je izšel njen prvi zvezek: Bodoči razvoji zadrúžnega gibanja, ki prinaša dva ponatisa iz »Zdrúžnega vestnika« in sicer izvleček iz predavanja znanega avstr. soc. parlamentarca dr. Rennerja »Državni, občinski in zadrúžni socializem ter kratko in pregledno poročilo »Pri nas in drugod«. Prvi članek obravnava na splošno naloge zadrúžne organizacije (predvsem konsumnih društev), ki jih je postavila vojna, vzroke njenega težavnega položaja ter direktive, ki jih je pokazala vojna za bodočnost. Drugi članek nam pa kaže, kako zelo je napredovala med vojno zadrúžna misel pri nas, na Nemškem ter v Švici, znak, kako silne gospodarske važnosti je zadrúžništvo predvsem za proletarske mase.

Kakor povdariajo izdajatelji v predgovoru, je njih namen »razširati izobrazbo med vse, saj je slovenski narod šele v začetku svojega razmaha, a manjka mu vsepovsod onih sil, ki bi ga gnale hitro dalje, da pride v doglednem času na enako višino s sosednimi narodi«; eno najglavnejših teh sil bi pa lahko imenovali učitelstvo. Naše učitelstvo si rado nadeva atribut »pionirjev kulture in prosvete«, žal, da doseže le z relativno pravico. Učitelstvo bi moglo in moralo igrati v kulturnem, predvsem pa v gospodarskem življenju naroda glavno vlogo, za enkrat na igra komaj podrejeno. Krivo je temu predvsem silno zanemarjanje študija kulturnih vprašani, predvsem pa gospodarskega vprašanja, v katerem je zadrúžništvo žarišče, vsaj za slovenske razmere. Zadrúžništvo je proletarcem naitrajnejša opora v življenjskem boju. Ker se le pa doslej hajo in sramovalo priznati svoje najčistejše proletarsko pokolenje, seveda tudi zadrúžništvu ni pripisovalo niti izdaleka tiste važnosti in moči, ki mu je iminentna.

Padajati pa prve pojme in orientacije, predvsem iz zadrúžništva, je namen zbirke

»Več luči« in zato io vsem tovarišem tople priporočamo. Fran Eriavec.

Slovenska Socijalna Matica. Slovenska socijalistična omladina, spoznavajoč, da je potrebno za razširjanje in poglobitev socializma predvsem kulturno delo, je ustanovila »Slovensko Socijalno Matico« r. z. z. o. z. v Ljubljani. Izdajala bo socijalistično revijo »Demokracija«, ki prične izhajati 15. januarja 1918. Glavna naloga revije bo, da razmotriva socijalistične probleme, razbistri pojme o demokraciji in da seznanja v obširnem »Pregledu« svoje čitatelje z vsemi važnimi pojavi na političnem, kulturnem, socialnem in gospodarskem polju. Revija pa bo hkratu tudi svobodna tribuna za razglašanje vseh vprašani, ki so danes važna. Socijalistična omladina noče posegati v strnkarso politične boje, njen edini namen je, kulturno delo. Zato bo izdajala »Slovenska Socijalna Matica« poleg revije tudi znanstvene knjige. Prvo znanstveno publikacijo izda prve mesece prihodnjega leta. To publikacijo pripravljata dr. Lončar in Abditus. — Revija bo izhajala dvakrat na mesec. Celoletna naročilna znaša 16 kron. — Priglasje k zadrugi (deleži po 50 kron) in naročila za revijo sprejema Štebi Alojzija, Ljubljana, Kolodvorska ulica 5.

B. ŠOLSTVO.

Višja obrtna šola v Ljubljani.

S šolskim letom 1917/18 se odpre v Ljubljani višja stavbna šola ter višja obrtna šola mehanično-tehnične smeri.

Višja obrtna šola ima namen, dati učencem ono strokovno-tehnično znanje in one spretnosti, ki so potrebne za industrialne in obrtne obrate, poleg tega pa tudi višjo stopnjo splošne izobrazbe, tako da so oni, ki končajo višjo obrtno šolo, sposobni ne le izvrševati tako tehnično obrt, marveč svoje delo tudi razširiti in izpopolniti, ali pa lahko vstopijo kot tehnični uradniki v industrialne obrate, kjer so jim odprta odgovornejša in tudi vodilna mesta.

Višja obrtna šola, ki se bo ustanovila v Ljubljani, bo imela dva oddelka, in sicer:

1. višjo stavbno šolo in
2. višjo obrtno šolo mehanično-tehnične smeri.

Višja stavbna šola.

Višja stavbna šola ali stavbna strokovna šola obsega štiri letnike in šestmesečno prakso med obema semestroma III. letnika.

Učenci te šole naj si prilaste one spretnosti in ono znanje, ki ga potrebujejo stavbni mojstri, stavbni podjetniki in tehnične pomožne moči pri stavbnih obratih in v stavbnih uradih.

Absolventje imajo pravico do enoletne prostovoljske službe v armadi, osobito pri železniških in brzojavnih polkih, ali do dveletne prostovoljske službe v mornarici. Pri prošniah za koncesijo stavbnega, zidarskega kamnoseškega, tesarskega in vodniakarskega obrta zadošča zanje praktična izobrazba, ki je za eno leto krajša, kakor pri drugih prosilcih. Začetne službe dobe navadno pri stavbnih mojstrih in pri stavbnih uradih. Pri oddaji volonterskih mest na državnih železnicah imajo iste udobnosti in pravice, kakor absolventje srednjih in trgovskih šol; tudi pri oddaji praktikantskih mest na carinskih uradih se enako upoštevajo kakor absolventje višje gimnazije ali višje realke.

Višja obrtna šola mehanično-tehnične smeri.
Tudi ta oddelek višje obrtne šole le obsega štiri letnike.

Učencem se nudi teoretično znanje, združeno z onimi praktičnimi spretnostmi, ki so potrebne za samostojno izvrševanje obrtnih obratov in za tehnične uradnike strojne industrije in drugih mehanično-tehničnih obrtov in podjetij.

Absolventje imajo pravico do enoletne prostovoljske službe v armadi, osobito pri železniških in telegrafskih polkih, in do dveletne prostovoljske službe pri mornarici. Najprej iščejo služb kot tehnične pomožne moči v strojnih in elektrotehničnih tvornicah in železničnih delavnicah, bodisi v risalnih biroih ali pa pri obratih. Odhodno izpričevalo velja kot dokaz vsposobljenosti za samostojno izdelovanje in popravilo parnih kotlov in za izvrševanje plinovodnih, vodovodnih in razsvetljalnih naprav. Glede oddaje volonterskih mest pri državnih železnicah in praktikantskih mest pri carinskih uradih uživajo iste udobnosti, kakor učenci višje stavbne šole.

Sprejemni pogoji.

Učenci, ki vstopajo v višjo obrtno šolo, morajo biti zadostno večji slovenskega učnega jezika in telesno usposobljeni za udeležbo pri pouku.

Vsak nanovo vstopajoči učenec mora prinesiti s seboj: Krstni ali rojstni list, v dvomljivih slučajih tudi domovnico. Izpriče-

vala zadnjih dveh šolskih let. Zadnje šolsko izpričevalo srednje šole ali višje obrtne šole mora imeti odhodno ključulo. Prosilci, ki niso bili do konca prejšnjega šolskega leta na kakem javnem učnem zavodu, morajo prinesiti s seboj tudi нравstveno izpričevalo in izkaz, kako so bili zaposleni, odkar so izstopili iz šole.

Za vstop v I. razred se poleg tega zahteva: 1. Dokaz, da je prosilec star 14 let ali da doseže to starost še v sprejemnem koledarskem letu. 2. Dokaz, da je prosilec z uspehom dorvil ali četrti razred javne srednje šole; nezadostni redi v tujih jezikih se ne upoštevajo, ako ima prosilec v ostalih obveznih predmetih povprečni red »dobro«, ali pa da je dovršil z uspehom posebni enoletni tečaj kake meščanske šole; ali tretji razred meščanske šole, zasnovane na petem šolskem letu ljudske šole, ali zadnji razred osemrazredne ljudske šole, oboje s povsem dovoljnim uspehom.

3. Sprejemni izpit, napravljen z ugodnim uspehom. (Oproščenje od sprejemnega izpita je izključeno.) Izpit se polaga iz učnega jezika, aritmetike, geometrije, prirodopisa in po potrebi tudi iz risanja.

Za vstop v II. razred se bo zahtevala pozneje ugodna dovršitev I. razreda ali pa V. razreda višje realke; prosilci take vrste pa morajo defatit sprejemni izpit. V III. razred se sprejemajo izjemoma tudi učenci VI. in VII. realke, to pa le na podlagi posebnega strogega sprejemnega izpita.

Sprejemajo pa se v oba oddelka višje obrtne šole tudi deklice in sicer pod prav enakimi pogoji, kakor dečki.

Šolnina znaša za vsak semester 5 K. Od plačevanja šolnine oprošča c. kr. deželna vlada.

Vsak nanovo vstopajoči učenec plača 2 K vpisnine.

Štipendije.

Pripomniti je, da se bo za ta dva oddelka višje obrtne šole ustanovilo večje število štipendij ter je mestna občina ljubljanska v ta namen določila 6 ustanov po 500 kron, tudi deželni odbor kranjski bo, kakor je upati, razpisal večje število ustanov za te šole, obljubljene so ustanove tudi od trgovske in obrtniške zbornice in se bodo podeljevale končno tudi državne štipendije, ki znašajo redno po 40 kron na mesec.

Nižji oddelki.

Na c. kr. državni obrtni šoli v Ljubljani se tudi prihodnje leto ne bodo mogli vsled vojnih razmer otvoriti vsi učni oddelki.

Izmed teh nižjih oddelkov se bodo otvorili samo:

Strokovna šola za lesno in kameneno kiparstvo. Šola obsega tri letnike ter je

predpogoji za sprejete v to šolo dopolnjeno 14. leto in ljudska šola.

Javna risarska in modelirska šola z nedeljskim jutranjim poukom je v prvi vrsti namenjena obrtnikom.

Zenska obrtna šola za perilno šivante in šivanje ženskih oblek ter za vezenje, obsega v vsakem oddelku 2 letnika. Pogoji sprejema so starost 14 let in ljudska šola.

V teh novih oddelkih obrtne višje šole se nudi mladini našega naroda višja strokovna izobrazba v panogah, ki so zlasti v naših krajih največjega gospodarskega pomena. Absolvencije te višje obrtne šole bodo lahko izpodrinili v stavbnih in mehanično-tehničnih strokah tujerodne, zlasti italijanske nastavnice ter bodo tudi sicer, vsled velikanskega povzdiga industrije, ki ga pričakujemo po končani vojni v naših krajih, lahko našli službe in dobre plače, ki so ostajale dosedaj večinoma v tujih rokah.

Preureditev kr. ženske realne gimnazije v Zagrebu. Oddelek za bogočastje in uk kr. deželne vlade hrvatske je osnoval poleg vzornih štirih razredov realne gimnazije v Zagrebu pedagoški oddelek za izobrazovanje ljudskih učiteljev pod imenom »kralji, učiteljska škola uz kralji, žensku realnu gimnaziju u Zagrebu«. Ta oddelek ima štiritečajne: prvi tečaj se naslanja na peti razred ženske realne gimnazije, drugi na šesti, tretji na sedmi, četrti na osmi razred. Prvi tečaj se je otvoril s šolskim letom 1917/18., ostali pa se otvorijo stopnioma vsako leto po eden višji.

Ljudsko šolstvo na Češkem v l. 1915. V vsej deželi je bilo 626 meščanskih in 5707 sloošnih ljudskih šol; in sicer čeških: 385 + 3336, nemških pa: 241 + 2371. Deških meščanskih šol je bilo 360, dekliških 266. Od ljudskih šol je bilo 1112 enorazrednic, 1740 dvorazrednic, 982 trirazrednic 382 štirirazrednic, 1145 petirazrednic, 129 šestirazrednic, 12 sedemrazrednic in 5 osemrazrednic; 239 ekspozitur in 12 ekskurend. Vseh razredov na ljudskih šolah je bilo 19.224; pouk je bil na 3920 šolah celodnevno, na 929 poldnevno, na 858 deloma celodnevno poldnevno. Na novo je bilo otvorenih: 2 meščanski in 14 sloošnih ljudskih šol s skupaj 99 razredi; zatvorila se ni nobena obstoječa šola, opustilo pa se je 46 že obstoječih razredov. — **Otroških vrtec** je bilo v deželi 401, in sicer 126 v čeških in 275 v nemških šolskih okrajih; **otroških zavetišč** je bilo čeških 100, nemških 67, skupaj 167.

C. TO IN ONO.

Politične stranke in enotna šola ali s katerimi faktorji mora računati učitelj v tem vprašanju. O vprašanju enotne šole in šolske reforme, ki razburkava javno mnenje pri drugih narodih, se pri nas v ob-

če še ne razpravlja. Celo ne samo v Slovincih, marveč v Avstriji povprečno sploh. Ali nam manjka za to, kar je važno, vsem narodom volja ali potreba, ali smo znabiti prepričani, da nam pade kar ugodna rešitev šolske reforme kot zrel sad z drevesa, se ne da doznati. Resnica je, da se je izrekla do zdaj po vsej Avstriji o vprašanju edina **nemška socialna demokracija**, ki je zavzela svoje stališče brezpogojno za **enotno šolo**. To stališče je umljivo; socialno načelo enotne šole, možnost vsestranskega postopka za vsakega nadarjenega (brez ozir na stan in premoženjsko stališče) mora naiti pritrditvev ravno v tej stranki. Tudi je imela socialna demokracija od nekdaj že svojo natančno očrtano šolsko politiko in je sprejela v svoj strankin načrt dalekosežne zahteve učiteljstva. Razen tega čutilo trdoto obstoječega šolskega sistema nabolji proletarski starši in ravno njihovim otrokom je vsled socialnih razmer najčestje zaprta pot do višje izobrazbe. Zato smatra ta stranka tako rešitev šolskega vprašanja za nužnost socialne pravičnosti in zato je enotna šola šolska politika socialnodemokratske stranke. To politično stališče pa moramo ločiti od pedagoškega stališča učiteljstva, ki zahteva enotno šolo edinole iz šolskih in vzgojnih ozirov in potreb. — Po svojem svetovnem naziranju je socialni demokratizaciji načelno nasproten **krščanski socializem**. O tej avstrijski stranki (mislimo na nemško kot najboljširnejšo in v takih vprašanih avtoritativno) nimamo nikake izjave. Gotovo pa bi se ta krila s sorodnim centrom v nemškem državnem zboru, kjer se je ta izrekel pri tozadevni debati (dne 22. sušca t. l.) **pogojno**, enako kakor katoliška učiteljska družstva v Nemcih (v rajhu in pri nas). Simultiniziranje šole, kakor je v zahtevi enotne šole, je ovrgel centrum docela, kajti konfesionalna šola je za te stranke brezpogojen noli me tangere! Drugače pa je zlasti mani radikalna konfesionalna struja gibanju naklonjena in še posebej je sempatična ideja možnosti vsestranskega postopka za vsakega nadarjenega. Seveda tudi s strankarskega stališča, da pridobi na ta način čim več lastne inteligence na višjih in odgovornih mestih. — Da so agrarci **konservativnega mišljenja** proti ideji enotne šole, je gotovo in s stališča veleposestnikov, ki jim je za cene delalavske moči, tudi umljivo. — Razen omenjenih strank imamo še četrti politično načelni kompleks v **meščanskih strankah** (to načelno strankarsko nianso razlikujemo nekako pri vseh avstrijskih narodih, zato govorimo za zdaj lahko brez ozira na narodnost). Ali se zavzema meščanska (ali takozvana »liberalna«) stranka za enotno šolo? Po svojem li-

beralnem in nacionalnem načelu bi to morala storiti, tudi diferenciacija izobrazbe stanov bi ji morala biti simpatična; vidimo pa, da se drže liberalne stranke **reservirano** in njihovo časopisje molči. Mislimo, da se ne motimo, če smatramo za glavni vzrok tega njenega vedenja dejstvo, da se stranka opira le na meščanstvo, ki je pa v pretežni večini premalo demokratsko v svojem mišljenju in prerado nastopa kapitalistično v svojih separatističnih željah. Mogoče pa je, da pridobi vseobči demokratski val tudi meščanstvo za to demokratično reformo in z njo tudi stranko.

Tako vidimo glede naklonjenosti in nenaklonjenosti v vprašanju enotne šole naslednjo sliko: v polnem obsegu ji je naklonjena socialna demokracija, pogojno krščanski socializem, nasprotni so ji konservativci, neodločna pa meščanska stranka.

In **vlada** kot odločilni faktor? Konservativna kakor je — si moramo priznati, da ne more biti posebno naklonjena demokratični reformni ideji; pripravljena bi znabit bila do koncesij; kakor pač ne moremo izrecno računati na njeno pomoč.

To bi bil mal celoten pregled avstrijskega šolstva, oziroma se še na **naše razmere**. Danes, ko živimo v trdnem zaupanju narodne avtonomije Jugoslovancev, bi ne bilo prezgodaj, če formuliramo svoje načelo glede preuredbe lastnega šolstva tudi v slučaju te politične pridobitve. — Ne da bi hoteli ustvarjati kak predsodek, moramo takoj reči, da nam za preustroitev naše šole in vzgoje načrt enotne šole **načelno** lahko **dobro služi**. Naša stanovska organizacija narodnemu političnemu vodstvu lahko z mirno vestjo priporoča uprav ta načrt, ker je najprikladnejši za tako izrazito demokratski narod kakor je naš. Konservativni kmetijski interesi (pri nas ti niso istovetni z onimi veleagrarskimi z zahtevami po cenih delavskih močeh!), ki iz konservativnosti niso ravno preveč naklonjeni nadaljevalnemu šolstvu, pa bi morali izginiti z ozirom na prepotrebno narodno kulturo; v to bi jih morala prisiliti narodna disciplina. Frančev.

Smoter umetnosti. »Najvišja umetnost stremi vedno za tem, da nam dá v vidnih in etičnih rečeh najvišjo jasnost, ki je mogoča. To iskanje bistvenega je življenjski element umetnosti, v katerem se te lahko razvlejejo do skrajnosti. Najvišje, kar umetnost premore, je resnično predstavljaje plemenitega človeka. Več ni nikdar storila n nikdar na ine stori manj.« — J. K. skin v »Predavanja o umetnosti«, odst. 31. — kar bi nam smelo biti vzroka dovolj, da posvetimo vzgojne sile v otroku tej umetnosti, njenemu razumevanju in njenemu živianju. Frančev.

Razvoj otroške igre. »Razvoj igre se razširja kakor pridobivanje prostora; izhajajoč iz lastne osebnosti širi svoj vpliv v koncentričnih krogih na vedno širša torišča. Prve igre se omejujejo na lastno telo. To so igrajoča gibanja, ki imajo pri navidezni brezsmotrenosti vendar veliko vrednost za napredujoče gospodstvo nad telesom. Druga vrsta samskih iger hoče imeti gospodstvo nad rečmi, otrok vstopi v stanje predmetne igre, ki se ločijo v destruktivne igre, kjer napravlja iz elementov nove zveze. Razen teh samskih iger prihajajo v poštev tudi socialne igre. Kolikor starši je namreč otrok, toliko bolj si želi otroških soigrancev, toliko bolj tudi raste njegova zmožnost, da se veže z drugimi otroki v skupne igre. Najprej vrše take skupne igre drug poleg drugega, nato v resnici drug z drugim, nazadnje pa drug proti drugemu.« (W. Stern: »Psychologie der frühen Kindheit.«)

Problem kmetijskih nadaljevalnih šol rešujejo sedaj po raznih knjigah in spisih. Skupna zahteva vseh piscev pa je, da je uspeh takih nujno potrebnih šol zagotovljen le tedaj, če se uvede oblatni ponk za kmetijske nadaljevalne šole za vse šoli odrastle dečke in deklice od 14. do 17. leta po vseh deželah v državi s tedenskim najmanj dvakratnim obiskom s skupnim številom 6 učnih ur. Vsaka drugačna rešitev da bi bila polovičarska in le lukus polovičarstva.

Za nadarjene ljudskošolske učence v Berlinu. V Berlinu so sklenili letos oiaškočiti za nadarjene dečke in deklice prehod iz ljudske v srednjo šolo. Na enem mestnem gimnaziju prestopijo taki učenci že po 6 letih na vseučilišče. Po prvih letih se učenec lahko odloči za gimnazijski študij ali za realko. Tudi se ustanovita dve realki, kjer se pripravlja izključno na obrtne stroke. Pripravljalni razredi za srednje šole se odpravijo. Dekliške 9razredne srednje šole se preuredi v učnih načrtih tako, da se olahkoči vanje vstop iz različnih stopeni ljudske šole. Z razširjeniem takih šol se da deklicam več prilike, da se pripravljajo na višji študij. Izbor učencev in učenek določijo šolski voditelji in šolski zdravniki. Ubožnejši so prosti šolnine in dobivajo še podpore letnih 300 mark. Edino priporočilo je otrokova nadarjenost.

Prednosti naravne prehrane dojenčkov nam kaže s kratkimi številkami naslednja statistika: Od 4232 otrok je bilo 3643 pri prvih, t. i. 86:08 %, 589, t. i. 13:92 % pa se je hranilo potom steklenice. Od teh zadnjih je obolelo povprečno 52:92 %, od prvih pa le 35:25 %. Še nižja je umrlivost otrok, ki jih doje matere, napram onim, ki jih krmito umetno. Od 580 tako prehranih

otrok je umrlo 151 dojenčkov (pri 312 slučajih obolevnosti), od otrok pri prsih pa je umrlo od 1248 obolelih le 276 otrok. Tako torej ni preživelo prvega leta od naravnih hranjenih le 7:58%, od umetno hranjenih pa 25:64%.

Ministrstvi za ljudsko higieno in socialno skrbstvo. Dne 30. avgusta 1917 je ustanovil avstrijski cesar ti dve novi ministrstvi v državi. Za prvega ministra socialne oskrbe je bil imenovan taini svetnik dr. Viktor Mataja, za prvega ministra za ljudsko higieno pa profesor med. kemije na češkem vseučilišču v Pragi, član gospodske zbornice dvorni svetnik dr. Ivan Horbaczewski.

Novi zakoni, in sicer o skrbstveni vzgoji, mladinski kazenski zakon in zakon, s katerim predajajo prebitki občin sirotinskih blaginj deželam v stalno ureditev, je predložila avstrijska vlada v načrtu državnemu zboru v septemberskem zasedanju l. 1917. — Ker sta zlasti prva dva zakona važna za vse vzgojevalce mladine, priobči njuno besedilo naš list, kakor hitro stopita v veljavo.

Pedagoška provinca. V okolici Berlina so otvorili letos aprila poljedelsko vzgojevališče v Struveshof-Großbeeren, ustanovljeno s stroški 1³/₄ mil. mark. Vzgojevališče je prevzela mladinska oskrb ter krenila z njim na novo pot vzgoje: tu se vadilo v poljedelstvu mladostni prisilenci, ki imajo za to več veselja in ročnosti kakor za rokodelstvo. V vzgojevališču je 250 gojencev in njihovo življenje je uravnano kakor življenje v kmetijskih družinah. Zato tudi ne stanujejo vsi v enem in istem poslopju, marveč v posameznih hišah ter žive v skupinah, ki jim načelujeta posebna gospodar in gospodinja. Vsepovsod vlada neprijetna vzajemnost. Trmoglavci prisilenci so ločeni od drugih in šole, kadar se navadilo rabiti svojo svobodo, se pridružijo ostalim gojencem. A tudi za take prisilence ni uveden značaj kaznilnice, temveč so izročeni oskrbi, kjer vladajo kakor slučajnostne varnostne odredbe. Sploh sloni red ves na uvedbi družinstva, veselja in svobode. Vse učitelje in vzgojitelje navdaja prepričanje, da se dajo napraviti iz teh zanemarijenih otrok in mladeničev vrli ljudje ne s silo, marveč z zaupanjem, ki ga veže dolžnost. Celo vse stavbe, posamezni domi, učilnice in lastna cerkev izražajo s svojo opravo in s svojimi okraski to idejo. V hiši in na dvorišču, v hlevu, na polju in na vrtu, v bolnišnici, v telovadnici in kopališču vlada isti vtis veselega dela in priaznega reda. In zlasti poveljuječa je misel, da se uporablja celo v dobi splošnega razdejanja toliko vrle vzgojne sile za duševni dvig teh nesrečnežev ter se jim ne

krati njihova pravica do vzgoje in oskrbljenja. Po »Arb.-Z.«

Uvedba šolskozdravniškega nadzorstva v Belgiji. V Belgiji se je postavno določila dolžnost redno in brezplačno zdravniško preiskovanje šolskih otrok v vsaki občini za vse šole, tudi za otroške vrtce in za oskrbovalnice. Dotični zdravnik mora temeljito preiskati otroke pri njihovem vstopu v šolo, v 3., 5. in v zadnjem šolskem letu. Vsak mesec mora tudi še posebej obiskati odkazane šole. Posamezni otroci se postavijo lahko pod posebno nadzorstvo. Šolski zdravnik pa ne zdravi otrok, on le preiskuje in določa njihovo stanje. Namesto šolskozdravniškega preiskovanja se vrši to lahko tudi od drugega zdravnika, vendar pa se mora vsakokratno poročilo poslati šolskemu zdravniku.

3. razpis nagrade časopisa »Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule«. Uredništvo navedenega lista nas prosi, da objavimo naslednje: »Ker so s tekmo, ki sta ju dosegla razpisa prvih dveh nagrad, nastala mnoga izvrstna dela, zlasti o malo pojasnjenem pouku v domovinoznanstvu, se peča tretji razpis z risanjem, t. j. s predmetom, ki je v šolski praksi zelo na slabem vzlic vsem učnim načrtom in navodilom. Zato razpisujemo tri nagrade v zneskih po 300 K (prva nagrada), 200 K (druga nagrada) 100 K (tretja nagrada) za dela, ki nudijo vsestransko metodiško obravnavo pouka v risanju za dobo od 3. 5. šolskega leta. Spisi imorajo vsekakor odgovarjati učnim načrtom, biti docela prirojeni potrebam ljudske šole ter se ozirati na vse šolske organizacije, zlasti na pouk v oddelkih na manjrazrednih šolah. Povsod naj se pojasni zveza s stvarnim poukom. Tehnični migljaji so dobrodošli. Honorar za natis ni vštet v razpisanih nagradah.

Spisi, določeni za nagrade, naj se vpošljejo do konca julija 1918 na izdajatelja časopisa »Schaffende Arbeit und Kunst in der Schule« (prof. A. Heget, Komotau, Češko). Pisatelji ne smejo imenovati svojega imena v izdelku, marveč zaznamovati tega le z označbo. Točni naslov vpošiljateljev naj se priloži v zaprtem zavitku, ki naj ima tudi označbo.

Vse risbe, ki so namenjene za tisk, naj se priloži na posebnih listih in se ne smejo vstavljati v besedilo.

Popravek. V 1. let. štev. čitaj na str. 2. vrsta 21. stavek: »Kar se pa tiče stroge znanstvenosti, je to točka, na katero se še povrnemo itd.« ne pa, kakor stoji v 1. štev. »... na katero se ne povrnemo itd.« — Tega, kakor tudi — vzlic natančni korekturi — ostalih tiskovnih popravkih pogreškov, ki pa naj jih blagovolji popraviti vsakdo sam, je kriva tudi — vojna.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani,

registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 4 1/2%. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 25 h v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se **principielno** ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od 1/25. do 1/26. ure popoldne.

Društvo „Selbsthilfe“

štajerskega učiteljstva

je podpora, ki se po smrti druž venika ostalim izplača, od 1550 K — zvišalo na 1600 kron.

Članarina se ravna po številu smrtnih slučajev in je znašala v vojnem letu 1915: K 23. —, 1916: K 27. —, v mirovnem času mnogo manj.

Društvo je podpisalo že 60.000 kron vojnega posojila in je izplačalo že nad 200.000 kron podpor.

Število članov in prihranki se vedno množijo. Pristop je vsakemu olajšan kakor nikjer drugod. Pojasnila daje **društveno vodstvo** v Gaishorn-u na Gornjem Štajerskem.

"Pelikan" Akvarelne in tempera barve,

Günther Wagner-jeve umetniške in najfinejše tehniške akvarelne

barve

prekašajo glede čistoče, sijajnosti, mešovitosti in trpežnosti vse doslej znare izdelke.

: Najprikladnejša znamka za šolsko rabo :

Günther Wagner-jevi

tekoči tuši

prevladujejo svetovni trg!

Gospodom učiteljem risanja so na zahtevo napleski (namazi) in cenik na razpolaganje.

GÜNTHER WAGNER,

Hannover in Dunaj X 1.

Obstoja od 1888 l. → 40 odlikovanj.

Čenjenemu učitelstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zapisnik' z osebnim štatutom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

**UČITELJSKA
TISKARNA
V LJUBLJANI**

registrov. zadruga z omej. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

